

TRONDHEIM KOMMUNE
Tråanten tjielte

Arkitekturstrategi for Trondheim

En by som er enda bedre for flere

Vedtak

Arkitekturstrategien ble vedtatt av Bystyret 22.05.2025:

1. Bystyret vedtar forslag til revidert arkitekturstrategi for Trondheim
– En by som er enda bedre for flere.
2. Når reguleringsplaner legges fram til politisk behandling, skal det synliggjøres i saksframlegget hvordan reguleringsplanen svarer på arkitekturstrategien.

Se Politisk sak 0105/25

Arkitekturstrategi for Trondheim

1. utgave, juni 2025

Utgitt av Byarkitekten
Enhet for kart og arkitektur
Trondheim kommune

e-post: byarkitekten@trondheim.kommune.no
www.trondheim.kommune.no/byarkitekten

Forord

Hvordan kan Trondheim bli enda bedre for enda flere mennesker? Arkitekturstrategien svarer på dette ved å definere et politisk ambisjonsnivå som skal sørge for at det som bygges bidrar til å forbedre byen. Strategien er et supplement til Kommuneplanens arealdel (KPA) og er forankret i § 8.1:

Gjeldende arkitektur- og byformingspolitikk for Trondheim skal legges til grunn for planlegging og arkitektonisk utforming.

Arkitekturstrategien skal bidra til å nå målene i:

- ▶ Kommuneplanens samfunnsdel, 2020-2030
- ▶ Kommunedelplan for energi- og klima, 2023 - 2030
- ▶ Kommunedelplan for naturmangfold, 2023 - 2032

Arkitekturstrategien konkretiserer hva Trondheim kommune anser som god arkitektonisk utforming iht. Plan- og bygningslovens § 29-1, og tydeliggjør bakgrunnen for kommunens skjønn i § 29-2. På denne måten skal arkitekturstrategien fungere som et arbeidsverktøy og en forutsigbar felles plattform for myndigheter, konsulenter, utviklere og alle andre som er engasjert i arkitektur og byutvikling. Strategien er utformet for å omfatte alle bygg og anlegg i kommunen uavhengig av arealformål.

Arkitekturstrategien peker ut en retning for hvordan vi ønsker at Trondheim skal være, og hva som er avgjørende for å oppnå dette idealet når vi bygger. Vi vil at Trondheim skal være en vakker, karakterfull, menneskevennlig og varig by. Disse målene er formulert for å favne de mest essensielle aspektene innen god byutvikling. Målene følges opp av en rekke prinsipper og retningslinjer som setter standarden for hva vi forventer av ny arkitektur. Strategiens retningslinjer er ikke formulert som ufravikelige krav, men kan brukes av alle parter som argumentasjon i plan- og byggesaker.

Arkitekturstrategien er utarbeidet av Byarkitekten i samarbeid med andre enheter innen byutviklingsområdet. Strategien erstatter Veileder for byform og arkitektur fra 2013, og er inspirert av Bergen kommunes Arkitektur- og byformingsstrategi fra 2019.

Denne utgaven er utformet for å gjelde i inneværende KPA-periode, med varighet fram til 2034. Strategien kan revideres i samsvar med revisjoner av KPA.

Lars Viko Gaupset
Byråd for byutvikling

Nadja Sahbegovic
Byarkitekt

Mellomveien. Foto: Glen Musk, Trondheim kommune

Innhold

Forord	3
--------	---

Innledning 6

Arkitektur virker!	6
En by som er enda bedre for flere	8
Unike kvaliteter i Trondheims omgivelser	12
Våre særegne bydeler	16
Trondheims særlige utfordringer	22

Fire mål for byen 24

Vakker	1. Helhetlig utforming	26
	2. Estetisk opplevelse	28

Karakterfull	3. Samspill mellom bebyggelse og landskap	30
	4. Egenart og stedstilpasning	32

Menneskevennlig	5. Attraktivt og aktivt byliv	34
	6. Inkluderende nabolag	36

Varig	7. Holdbar og endringsdyktig	38
	8. Grønn og miljøvennlig	40

Et felles språk	42
Eksempelliste	46

Arkitektur virker!

En by er alltid i endring. Å bygge er å endre. Arkitektur er et verktøy som kan brukes for å styre utviklingen av Trondheim i den retningen vi ønsker oss. Å satse på arkitektur er vesentlig for å oppnå Trondheims vedtatte samfunns mål, slik at folk fortsatt vil bo, leve og jobbe i byen vår. Denne arkitekturstrategien er et dialogverktøy som skal gjøre det enklere for alle å bidra til god arkitektur — arkitektur som virker.

Velkommen inn i Trondheim kommunes arkitekturstrategi

En arkitekturstrategi definerer et politisk ambisjonsnivå for byens arkitektur. Hensikten er at bedre arkitektur og byutvikling skal bidra til at vi når målene i Kommuneplanens samfunnsdel og i Kommuneplanens arealdel (KPA).

Arkitekturstrategien formulerer ikke absolutte krav og bestemmelser, men lanserer åpne mål og prinsipper. Den legger til grunn at arkitektur er et helhetlig fag, og at arkitektonisk kvalitet ikke kan reduseres til et spørsmål om bestemte tall og faktorer. Hvert enkelt byggeprosjekt krever sin unike tilnærming, derfor må viljen til å oppnå arkitektonisk kvalitet være til stede gjennom hele prosessen, fra første stund til ferdig bygg.

Et verktøy for dialog og samarbeid

Vi er mange som jobber på ulike måter for å gjøre Trondheim til en enda bedre by. For å lykkes er vi avhengige av hverandre. Arkitekturstrategien er et faglig verktøy som skal bidra til felles forståelse og begrepsbruk gjennom samarbeid og dialog. Strategien signaliserer en kurs for byutviklingen og lanserer prinsipper som skal gjøre det enklere å forstå hva som menes med god arkitektonisk utforming, eller arkitektonisk kvalitet. Strategien er et redskap for alle som er engasjert i kommunens byutvikling. Den er særlig aktuell for saksbehandlere, politikere, planleggere, arkitekter, utbyggere, huseiere og naboer. Ord som byutvikling og byrom kan kanskje virke som de bare er rettet mot tettbygde strøk, men strategien er utformet for å omfatte alle bygg og anlegg i hele kommunen. Skulle man være i tvil om enkelte ord og begreper finnes det forklaringer og definisjoner bakerst, under avsnittet «Et felles språk».

Arkitekturstrategien er et todelt dokument. Del 1 er en innledning om arkitekturens betydning for Trondheim, del 2 presenterer fire mål for byen og åtte prinsipper for hvordan disse målene kan nås gjennom god arkitektur. Strategien gir i praksis et rammeverk for hvordan man bør gå fram for å oppnå god arkitektur i et trondhjensk perspektiv.

Hva er arkitektur og hvorfor er det viktig?

Ordet arkitektur brukes ofte for å beskrive bygninger. I denne strategien favner arkitekturbegrepet alle våre bygde miljøer. Gater, torg, parker, gårdsrom, trapper, bussholdeplasser og veianlegg er også arkitektur, og de er alle resultatet av en rekke vurderinger og valg. Sammen med landskapet de bygges i former de våre omgivelser og danner rammene for våre liv.

Arkitektur ligner kunst på den måten at det ikke finnes et entydig fasitsvar. Et bygg kan formes på mange ulike vis og fortsatt være god arkitektur. Det som skiller arkitekturen fra andre kunstuttrykk er at den er uløselig bundet til et sted. Med dette har arkitekturen et særlig sosialt ansvar. Ethvert byggverk i våre felles omgivelser vil ha en påvirkning på våre liv, på godt og vondt. God arkitektur skal tilføre omgivelsene verdi og virke positivt inn på menneskers liv. Denne sammenhengen skal arkitekturstrategien belyse. God arkitektur virker, og lønner seg, både for den enkelte utbygger og innbygger, og for samfunnet som helhet!

Blomsterbrua. Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

Arkitektur som virker

Trondheim kommunes samfunnsplan snakker om fellesskap, livskvalitet, næringsutvikling og ansvarlig ressursbruk. Hva har dette med arkitektur å gjøre? Arkitekturen utgjør de fysiske rammene for menneskers liv og virke. Arkitekturen påvirker hverdagen vår, følelsen av å være hjemme, hvordan vi beveger oss, hva vi opplever og hvilke muligheter vi har til å møtes og leve ulike liv. God arkitektur har samfunnsøkonomiske ringvirkninger som gir utslag på mange ulike nivå. Disse kan måles i trivsel, helse, nabolagskvaliteter, næringsetablering, turisme og biologisk mangfold. Arkitektur virker bredt!

Arkitektur spiller en viktig rolle for å oppnå samfunns målet om grønn omstilling. Arealbruk, klimanøytralitet, materialbruk, vegetasjon og klimatilpasning er sentrale elementer i en bærekraftig samfunnsutvikling. Høy arkitektonisk kvalitet blir enda viktigere i overgangen til en sirkulær økonomi, der byggenes levetid må være lengre enn før.

Kunnskapsbyen Trondheim er avhengig av å tiltrekke seg kompetanse. Appellerende by- og bomiljø er vesentlig for å posisjonere Trondheim som en attraktiv hjemby for folk gjennom ulike livsfaser.

Fire mål for byen

Trondheim skal være en vakker, karakterfull, menneskevennlig og varig by. Alle nye tiltak kan på sitt vis bidra til dette, slik at Trondheim blir enda bedre for flere! En godt formet by gir rammer for å leve gode liv — eller sagt på en annen måte: Først former vi våre omgivelser, deretter former de oss.

“ Stedsplanlegging er samfunnsmedisin. Godt utformede steder kan gi deg sosiale relasjoner. Arkitekturen må invitere til å være aktiv, gjøre noe sammen, gjøre noe meningsfylt. ”

Lege Steinar Krogstad,
leder av Helseundersøkelsen i Trøndelag

Arkitekturstrategien skal være et supplement til Plan- og bygningsloven (PBL) og Kommuneplanens arealdel (KPA) ved å:

- Konkretisere hva Trondheim kommune mener med “god arkitektonisk utforming” i PBL § 29-1
- Tydeliggjøre bakgrunnen for kommunens skjønn som tillegges i § 29-2.
- Være et utfyllende verktøy til KPA § 8 Arkitektur og byform.
- Bidra med gode eksempler

En by som er enda bedre for flere

Trondheim vokser raskere enn de fleste norske byer. Vi trenger stadig flere gode boliger, og vi trenger nabolag som imøtekommer folks ønsker og behov. Samtidig er vi inne i en klima- og naturkrise som forplikter oss til å tenke nytt og annerledes. Hvordan skal Trondheim møte vår tids muligheter og utfordringer?

Arealnøytralitet og strategisk byvekst

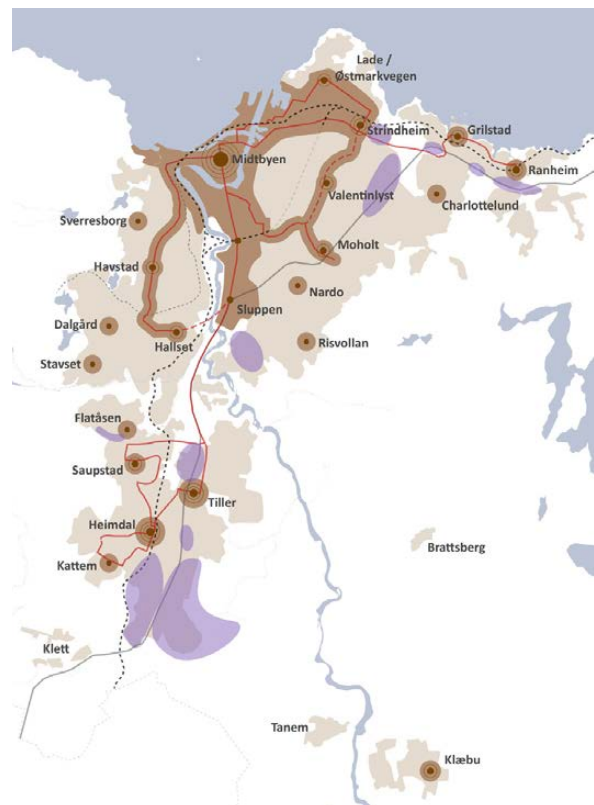
Trondheims fremtidige byvekst skal være arealnøytral, det vil si at vi ikke skal bygge ned mer natur eller landbruksjord. Byveksttalen forplikter oss også til å unngå økning i biltrafikk. Trondheims byutviklingsstrategi fram mot 2050 legger opp til at nye boliger i stor grad skal etableres langs byens kollektivakser, og sentreres rundt kollektivknutepunkt som vist på strategikartet. Kommuneplanens arealdel tar dette et steg videre og lanserer fire byggesoner som plasserer byveksten mer strategisk. Tettast skal byen utvikle seg i sentrale bystrøk og i lokale sentrum. Dette prinsippet medfører en fortetting som vil endre Trondheims bybilde. I mange områder skal ny bebyggelse finne sin plass mellom eksisterende strukturer. I andre tilfeller skal det skapes helt nye nabolag gjennom transformasjon. En nøkkel for å lykkes er at lokale sentrum utformes for å gagne hele bydelen, og at ny bebyggelse med høy tetthet realiseres med særlig høy arkitektonisk kvalitet.

Arkitektur for en klimavennlig og varig by

Arkitektur skal spille en aktiv rolle for å løse vår tids klimautfordringer. Det krever at man bygger med et mye mer langsiktig tidsperspektiv. Arkitekturstrategien vektlegger hvordan klimasmarte løsninger kan brukes for å løfte omgivelsene, og hvordan omgivelsene kan få oss til å leve mer miljøvennlig. Hvordan kan overvannshåndtering brukes til å skape nye frodige byrom? Hvordan kan vi forme vakre og funksjonelle forbindelser som får flere til å gå?

Trondheims kommunedelplan for energi og klima fastslår at vi skal utvikle en arealnøytral og klimarobust by, med korte avstander, hvor det er trivelig og enkelt

å gå, sykle og reise kollektivt. Det mest effektive klimatiltaket innenfor bygg- og anleggssektoren er likevel å bruke det vi allerede har. Spørsmålet om bevaring av bygg må utvides til å ikke bare gjelde kulturminner. Hvordan kan ombygging og transformasjon av eksisterende bebyggelse åpne for nye og interessante omgivelser?

Trondheims byutviklingsstrategi, strategikart.

“ I framtidens Trondheim har uterommene fått økt betydning fordi vi bor tettere og uterommene bidrar til godt fellesskap, sosiale møteplasser og et rikt og variert byliv. ”

Fra byutviklingsstrategi for Trondheim mot 2050

En sosialt bærekraftig by setter mennesket i sentrum

En sosialt bærekraftig by planlegges med menneskets behov i sentrum, tar hensyn til den menneskelige skala, og tilbyr byrom med rike opplevelseskvaliteter. En menneskevennlig by består av et mangfold av ulike møteplasser som stimulerer til opplevelse, kontakt og aktivitet. Gode felles uterom som inviterer til fellesskap blir enda viktigere når vi er flere som deler på dem.

En sosialt bærekraftig by tilbyr nabolag med god bokvalitet, slik at man kan bli boende i bydelen gjennom ulike livsfaser. Den tilbyr byrom og boltreplass for unge, voksne og eldre. Et inkluderende nabolag oppleves trygt, og oppfordrer til deltakelse og aktivitet.

En hovedoppgave vi står foran er å øke kvaliteten på det bygde miljøet ute i bydelene og i våre lokale sentrum. Det er i stor grad der befolkningsveksten kommer og det er der vi må satse for å skape inkluderende nabolag som folk blir glade i. Skal vi lykkes med dette må den nye bebyggelsen formes med et menneskevennlig fokus.

Trondheims måte å fortette på

Trondheim må finne sin egen måte å fortette på. Her er det viktig å huske at det vi tenker på som unikt for Trondheim i dag, har blitt til over tid.

Trondheim har en stolt arkitekturarv og byplantradisjon som gir byen en identitet i både nasjonal, regional og lokal målestokk. Byens form er basert på tydelige og banebrytende byplaner, preget av samtidens ideal. Ny arkitektur skal ikke bare tilføre noe nytt, men også foredle kvaliteter som finnes fra før. Hvert byområde må derfor fortettes på sin måte. Noen steder krever nye løsninger, andre steder er best egnet for tradisjonelle og velprøvede strukturer, som for eksempel bymessige kvartal.

Lokale sentrum skal være vakre og inviterende møtesteder i bydelene. De skal appellere til ulike brukere, tilby et mangfold av funksjoner og dekke hverdagslige behov. Nye og veletablerte boligområder skal sammen sikre variasjon i boligstørrelser, boligtyper og byformer. Å tilrettelegge for flere barnefamilier i bynære strøk er for eksempel en måte å skape et mer mangfoldig byliv.

“ Det er den menneskelige skala som må være utgangspunktet for utforming av våre fysiske omgivelser. ”

Fra byutviklingsstrategi for Trondheim mot 2050

Byen ligger i øyehøyde

God arkitektur tilrettelegger for positive opplevelser og sanseinntrykk. Selv om byen vokser, fortsetter vi mennesker å være fra en halv til to meter høye, og vi befinner oss for det meste på bakken. Utforming av førsteetasjer, gategulv og overgangssoner er derfor helt avgjørende for hvordan vi opplever våre omgivelser enten vi går langs gata, forbi nærbutikken eller gjennom bakgården hvor vi bor.

Byrommene mellom husene spiller en viktig rolle og skal løse mange oppgaver. De forbinder byen med det omkringliggende landskapet og er steder hvor vi går, leker, kobler av og treffer hverandre. Dette er stedene som møter oss i hverdagen, gjennom ulike årstider og i ulike livsfaser. Mange faktorer påvirker opplevelsen av et byrom. Er det spennende å gå her? Kan jeg orientere meg om hvor jeg er? Finnes det noe å se på, ta på, sitte på? Har innholdet i denne bygningen noe med meg å gjøre? Føler jeg meg trygg og velkommen her? Får jeg lyst til å bli værende?

Nye gater, broer, stier, snarveier og gang- og sykkelveger er etablert i Trondheim de siste årene. Slike forbindelser knytter byen sammen og gjør det enklere for flere å ta del i bylivet slik de selv ønsker. Et finmasket nettverk av forbindelser gir også mer stimulerende omgivelser og gjør det mer fristende å bevege seg til fots og på sykkel.

Trondheim er kjent for sine utendørsarrangementer. Bondens marked, julemarkedet, loppemarked, stands og messer er populære attraksjoner som utnytter kvalitetene i byens særegne torg og plasser. En levende by tilbyr et bredt spekter av robuste byrom som kan romme både hverdag og fest. Et mangfold av gode byrom skal finnes i både gamle, nye og transformerte byområder.

Unike kvaliteter i Trondheims omgivelser

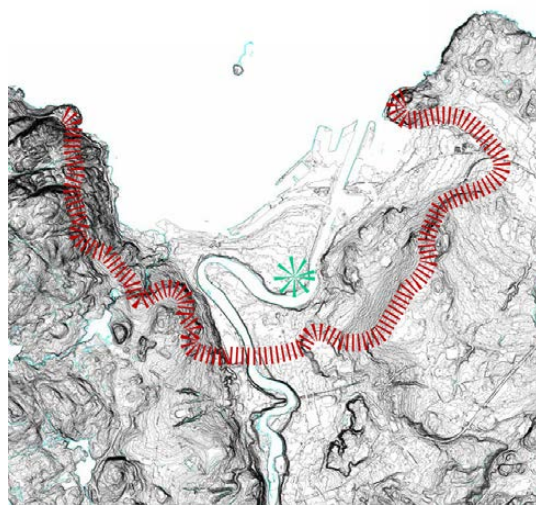
Arkitektur har gjennom historien bidratt til å utvikle Trondheims egenart og identitet. God arkitektur er nøkkelen til fortsatt foredling og videreutvikling av dette særpreget, både for byen som helhet og i de ulike bydelene.

Samspeilet mellom arkitektur, landskap og klima gir byen identitet

Fantastiske Trondheim har vært et hjem for mennesker i tusen år. Når man går gjennom byens gater kan man ane konturene av hvordan samfunnet og innbyggernes liv har endret seg gjennom tidene, som et speilbilde av bebyggelsen, landskapet og klimaet vårt. Lag på lag har historiens ulike trender, behov, muligheter og utfordringer satt sine spor. Slik har byen utviklet særtrekk som gjør den helt unik. Fargerike trehusmiljø, brosteinsbelagte veiter, praktfulle jugendgårder og steinmurer fra middelalderen, alt omkranset av et frodig landskapsrom med Nidarosdomens spir i midten.

Det mest karakteristiske er det store og samlende landskapsrommet — et amfi som rammer inn store deler av byens bebyggelse, fra Heimdalsmyra i sør til Nidelvas utløp i nord. Trondheims bybilde er derfor preget av åpne og vide rom, med sikt til grønne åssider og utsyn mot fjord og fjell. Dette amfiet består av ulike landskapsplatåer mellom bebygde og skogkledde åser. Disse platåene er ofte adskilt av små og store vannveier som har gravd ut terrenget på sin vei mot fjorden. Dette karakterfulle landskapet, hvor ny bebyggelse stadig har funnet sin plass, utgjør en særegen geografisk ramme om byen. Trondheims nordlige beliggenhet med store lys- og årstidsvariasjoner bidrar til å gi byen en særlig naturgitt identitet.

Utenfor byens sentrale landskapsrom, men innenfor kommunens grenser, finnes det også bygder med lokal egenart og mer landlig karakter. Trondheims mange historiske gårdsanlegg utgjør viktige tradisjonsbærere, både som arkitektoniske landemerker og gjennom driften som ivaretar et levende kulturlandskap.

Innenfor Midtbyens landskapsrom skal Nidarosdomen være det mest dominerende landemerket

Fra Rosenborg mot Midtbyen. Foto: Geir Hageskal, Trondheim kommune

Midtby, middelalder og barokk byplan

Halvøya mellom Nidelva og fjorden utgjør det laveste platået i det store landskapsrommet og er arnestedet for byens historiske sentrum — Midtbyen. Byen vokste fram rundt havna, som historisk har vært det viktigste bindeleddet mellom regionen og resten av verden. Trondheims formidable bryggerekker mot elva og kanalen vitner fortsatt om denne rike historien og utgjør en helt særegen overgang mellom byen og vannet.

Branner har herjet med byen og nesten utslettet middelalderbebyggelsen. Med Cicignons barokke byplan fra 1681 fikk byen en ny bystruktur. Munkegatas rette akse fra Nidarosdomen mot Munkholmen var et styrende grep. Torvet ble anlagt som byens midtpunkt. De brede gatene og den relativt lave bebyggelsen har siden vært karakteristisk for Midtbyen. Et nettverk av smale veiter fra middelalderen består fortsatt inne i kvartalsstrukturen og supplerer gatenettet med karakterfulle smug.

På 1800-tallet vokser byen raskt og nye bydeler tar form for alvor. Bebyggelsen domineres lenge av trehus i to etasjer, men med murtvengen endres byggeskikken. Særlig Ila, Elgeseter og Lademoen er i dag preget av helhetlige murgårdskvartaler, mange av dem utført i jugendstil. På 1900-tallet spres byen utover det store landskapsrommet. Sverre Pedersens byplaner fra perioden er inspirert av hagebyen og domineres av

to-etasjes flermannsboliger, omgitt av trær og generøse hager. Denne småhusbebyggelsen preger i dag åssidene rundt Midtbyen og har stor betydning for hvordan byen oppleves sett fra sentrum. I denne karakteristiske bysilhuetten inngår også viktige landemerker som festningen, NTNUs hovedbygning og Tyholtårnet.

Tidsdybde, utvikling og arkitektonisk mangfold

Utenfor Midtbyen vokser byen stadig videre. Bydeler og nabolag fra ulike perioder bidrar som puslespillbrikker inn i bildet av Trondheim som helhet. Byens karakter har gradvis blitt mer mangfoldig, sammensatt av arkitektur med varierende filosofi og idealer, men stort sett realisert med forholdsvis tett og lav bebyggelse. Dette blandede preget gjør at Trondheim kan fremstå som en storby med småbykarakter, gjerne omtalt som «store lille Trondheim.»

Trondheim er i dag et viktig regionssentrum, og markerer seg blant annet som havneby, handelsby, universitetsby, kulturby og kirkehovedstad. Betydningsfulle funksjoner er ofte løftet fram gjennom arkitektur av høy kvalitet og bevisst fremhevet i bylandskapet. Organisering av disse byfunksjonene bidrar til Trondheims karakter. For eksempel representerer universitetets tydelige tilstedeværelse og plassering nær bykjernen en verdi som Trondheim bør bygge videre på. Kulturbymen Trondheim manifesterer seg i bybildet med en rekke

fremtredende kulturbygg og synlig kulturvirksomhet. Kulturinstitusjoner tar i bruk historiske bygninger og gir byen opplevelsesmessig innhold.

«Store lille Trondheim» har med sin historie blitt en sammensatt by, med varierte og karakterfulle nabolag og bymiljø. Den lokale karakteren må også være utgangspunkt for videre foredling og utvikling av byen. Slik kan steder som Kolstad, Kattem, Bakklandet, Møllenberg, Ila, Heimdal, Byåsen, Lade, Charlottenlund og mange flere, styrkes med lokal egenart. Karakterfulle bygder og kulturlandskap som Klæbu, Byneset og Leinstrand skal på samme måte styrkes som bygder med egenart. Fantastiske naturområder som Bymarka, Strindamarka og Klæbumarka skal få fortsette å være rekreasjons- områder og fri natur.

Videreføring av en arkitektonisk arv

Trondheim har gjennom historien brukt arkitektur bevisst for å gi byen kvalitet. Fremragende arkitektur, påvirket av internasjonale strømninger, har funnet sin form i det trondhjemske bylandskapet og styrket

byens attraktivitet og særpreg. Som eksempler på dette er Cicignon og Sverre Pedersens byplaner, St. Olavs hospital som byintegrert universitetssykehus, og den evigvarende foredlingen av Nidarosdomen.

Ny arkitektur i Trondheim skal videreføre denne stolte arkitekturarven og byplantradisjonen. Vi har gjennom tiden tilført stadig nye lag til byen, og vi har fortløpende omformet bygninger og byrom med mer eller mindre respekt for historien. Ved å bygge videre på lokal egenart skal det unike forsterkes, slik at vi føler oss enda mer hjemme i Trondheim. Hvert enkelt nytt byggeprosjekt i Trondheim skal derfor bidra til:

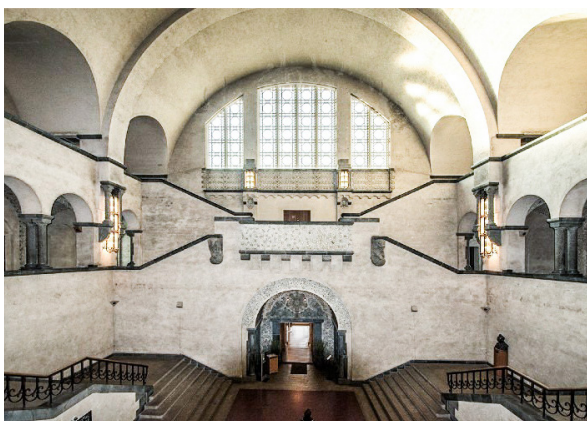
- *En vakker og karakterfull by som skaper stolthet.*
- *En menneskevennlig og varig by som gir livskvalitet, nå og i fremtiden.*

Brattøra friområde ligger ytterst mot fjorden og tilgjengeliggjør sjøfronten. Foto: Byarkitekten, Trondheim kommune.

Byåsen sett fra Kalvskinnet viser bysilhuetten av småhusbebyggelse. Foto: Byarkitekten, Trondheim kommune

Hovedbyggets Aula på Gløshaugen. Foto: Eggen Arkitekter

Nye nabolag tar form på Lilleby. Foto: Byarkitekten, Trondheim kommune

Våre særegne bydeler

Å videreutvikle Trondheim til en vakker, karakterfull, menneskevennlig og varig by fordrer kunnskap og interesse for byens hovedtrekk, men også for bydelenes forskjellighet. Alle bydeler har sin karakter og egenart. Denne ulikheten fra bydel til bydel er viktig for Trondheim. Her følger et lite utvalg av bydeler med beskrivelse av deres særpreg og lokale egenart.

Unike bydeler skal, hver med ulike karakterer, bidra til lokal identitet og egenart for at innbyggerne skal kalle det sin bydel — et sted de føler seg hjemme. En by skal oppleves helhetlig med gode sammenhenger. Denne helheten skapes særlig ved å styrke det unike ved hver bydel, med en sterk og gjenkjennbar egenart.

Slik skal arkitektur bygge videre på Trondheims egenart og vår felles kulturarv, gjennom å transformere og videreutvikle byen i et nåtidig arkitektonisk formspråk. Vi skal ha fokus på å styrke det særegne, med rot i lokal arkitektonisk egenart, lokal topografi og lokale behov.

Foto: Åge Hojem, Trondheim Havn

MIDTBYEN

Middelalderbyen og Cicignon

Midtbyen er det viktigste kulturmiljøet i Trondheim. Bydelen er avgrenset av Nidelva og kanalen, med Nidarosdomen som dominerende element blant ellers relativt lav bebyggelse. Middelalderens bystruktur finnes igjen både i veitene, i bryggene langs elva og delvis i tomte- og bebyggelsesstrukturen. Midtbyen ble regulert gjennom Cicignons byplan i 1681. Siktakser, gater, plassrom og kvartalsstørrelser er bevart, og gir Midtbyen en byplanmessig tydelig karakter med et variert bygningsmiljø. Aksene Munkegata og Kongens gate understreker datidens barokke byidealer med brede og rette gateløp som iscenesetter viktige bygninger. Et særtrekk i dagens Midtby er kontrasten som oppstår der de smale veitene møter brede gater.

MØLLENBERG

Bymessig og tett trehusbebyggelse

Møllenberg er et av landets største sammenhengende trehusmiljø. Området er helhetlig utformet og bydelens karakterer kan beskrives som et stort antall like volum med rik dekorering og fargebruk i fasader. Bydelen oppleves som tiltalende og gir en estetisk opplevelse. Området er sterkt definert av den tydelige rutenett-planen med bratte gater som følger terrenget. Skala, rytme, materialbruk og gatetrær gjør at bydelen oppleves appellerende selv om bygningene står tett, med små gårdsrom og uteområder.

Grøntareal ble lite vektlagt ved etablering av området. Små uteoppholdsarealer og manglende grønne kvaliteter er en utfordring.

Foto: Glen Musk, Trondheim kommune

LADEMOEN

Kvartalsbebyggelse i mur

Etter en storbrann i 1899 ble det innført murtvang også utenfor Midtbyen og Bakklandet. Det ble da laget rutenett-planer til forstedene som danner grunnlaget for dagens gatestruktur. Bebyggelsen fra denne perioden består av tre- og fireetasjers murgårder i jugendstil eller nyklassisisme, med tydelig symmetri og relieff i fasadene, og forseggjorte innganger mot gaten. Dette gir området en tydelig karakter. Noen kvartaler har flere små gårdsrom, andre deler et stort. Mange gårdsrom i bydelen har et betydelig potensial for oppgradering og økt bruk.

Andre eksempler på tradisjonell kvartalsbebyggelse i mur er Ila og Elgeseter.

Foto: Glen Musk, Trondheim kommune

Foto: Rolf Ivar Svensli, Trondheim kommune

TYHOLT

Et av småhusområdene som omkranser Midtbyen

Et av byens viktigste landskapstrekk er høydedragene som omkranser Midtbyen, med homogen småhusbebyggelse i et sammenhengende grøntdrag. Eldre reguleringsplaner legger til rette for en videre bymessig utvikling, etter sterk inspirasjon fra hagebybevegelsen. Det grønne preget med villaer og flermannsboliger i hage gir bydelen både strøkskarakter og viktige kulturminner. Fortetting med for store volum som svekker strøkskarakteren og bygger ned det grønne, er en utfordring for bydelen i dag.

Andre småhusområder rundt Midtbyen er Byåsen og Singsaker.

Foto: John Arne H. Tømmervold, Trondheim kommune

LILLEBY

Nyetablert bydel

Lilleby er et bynært område som er transformert i tråd med kommunens byutviklingsstrategi. Her erstattes gammel industri av boligområder med høy tetthet. Bygninger med forholdsvis høy materialkvalitet og godt opparbeidede uterom bidrar til å skape et urbant boligområde med kvalitet. Bebyggelsen er variert både i høyde, farge og materialbruk, men samlet sett er det arkitektoniske uttrykket relativt homogent og representativt for sin samtid. Kulturminner av ulik art tilfører viktig karakter og variasjon. Området mangler ballplasser, større grøntområder og kulturarenaer, spesielt for ungdom. Lilleby er bare delvis knyttet godt sammen med omkringliggende by.

NYHAVNA

Transformasjonsområde

Nyhavna er et av flere industri- og næringsområder tett på Trondheim sentrum som planlegges transformert til boliger, kontor, kultur, handels- og serviceareal. Mange faktorer er avgjørende for at Nyhavna skal utvikles til en ny bymessig og funksjonsblandet bydel: Gode områdeplaner, karakterfull arkitektur, gode sammenhengende byrom og grønne arealer med mulighet for ulike aktiviteter til alle årstider og lokale tilbud innenfor næring og kultur. Å planlegge med hensyn til stormflo og havnivåstigning er ekstra viktig her ute. Andre eksempler på transformasjonsområder er Sluppen, Tempe/Sorgenfri, Reina og Brattøra.

Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

SAUPSTAD

Drabantby

Bydelen Kolstad/Saupstad, ofte kalt «Kvitbyen» er et stort boligområde bygget på 1970-tallet. Karakterfull arkitektur bidrar til å gi bydelen identitet og karakter. Det markante helhetspreget i området er godt bevart. Området er epokegjørende ved sin løsning av trafikk, der biltrafikk ble holdt helt utenfor de store og parkmessige behandlede tunene og fellesarealene. Her er det store grøntarealer, gode solforhold, skoler, bibliotek og idrettsanlegg. Videreutvikling av bydelens grønne profil og bydelens fellesfunksjoner er styrket gjennom et områdeløft fra 2012 – 2020.

Andre eksempler på drabantbyer er Romolslia og Kattem.

Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

Foto: Vigdis Haugtrø, Trondheim kommune

RISVOLLAN

Drabantby

Risvollan borettslag er landets største og består av 1113 leiligheter. Risvollan var banebrytende og toneangivende for flere større boligutbygginger på 1970-tallet. Husklynger er plassert på bakketopper i det naturlige landskapet med parkeringskjellere under husene. Mellom husklyngene er det store sammenhengende og bilfrie fellesområder. Rekkehus og lavblokker er organisert rundt tun med lekeplasser. Her løses overgangene mellom det offentlige, det kollektive og det private, upåvirket av bilens krevende plassbehov. Dette har gitt mulighet til å forme særpregede, intime og frodige boligmiljø.

Lignende boligområder finnes blant annet på Flatåsen, Huseby og Tiller.

Foto: John Arne H. Tømmervold, Trondheim kommune

LADESLETTA

Kjøpesenterbyen

Ladesletta fungerte som flyplass under krigen og har siden utviklet seg til et område preget av bilbasert og arealkrevende handel. I senere tid har det blitt bygd og planlagt et stort antall nye boliger i bydelen. Boligområdene er utviklet med høy tetthet og bymessig karakter, men med varierende kvalitet. Videreutvikling av Ladesletta skal hensynta det nærliggende lystgårdslandskapet på Ladehalvøya. Området langs Haakon VII's gate oppleves som grått og støutsatt, med for liten grad av vegetasjon og grønt.

Et annet eksempel på kjøpesenterby er Tillerbyen.

HEIMDAL

Stasjonsbyen

Etter at Størenbanen blir åpnet i 1864 vokser Heimdal frem som stasjonsby, 10 km sør for Trondheim sentrum. Bydelen har vært preget av småbykarakter med primært to-etasjers bebyggelse, med næring i første etasje mot de viktigste gatene. Bydelen har hatt sterk tilvekst av boliger og næringsareal de senere år. Nye utbygginger har i liten grad foredlet stasjonsbykarakteren med ny arkitektur, verken med hensyn til skala, arkitektonisk uttrykk eller infrastruktur. Sentrale Heimdal har i dag lite vegetasjon og gatetrær, og har et stort potensial for økt byliv gjennom å bedre kvaliteten på byrom og gatemiljø.

Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

BYNESET

Bygda i byen

Trondheim er en stor landbrukskommune. Både på Bynessida, i Klæbu, i Trondheim øst og omkring Jonsvatnet finnes godt bevarte kulturlandskap, der typiske trønderske firkanttun former et karakterfullt samspill med landskapet. De gamle gårdsanleggene er ikke tilfeldig plassert. Topografi, klimatiske forhold, estetikk og synliggjøring av posisjon har påvirket plasseringen i kulturlandskapet. Firkanta trøndertun består gjerne av ett eller to våningshus, der ulike uthus og stabbur utgjør de øvrige veggene i tunet. I utkanten av tunet ligger gjerne øvrige driftsbygninger, som smier.

Det meste av disse områdene er LNF-R i KPA, og både bygninger og landskap er viktige å bevare.

Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

Trondheims særlige utfordringer

Klima- og naturkrisen er en av flere grunner til at arealene våre må utnyttes bedre. Det betyr at byen vår blir mer kompakt, og at vi blir flere som deler på plassen. Fortetting gir noen muligheter, men også noen utfordringer. Hvordan skal en tettere by bygges attraktiv? Arkitekturstrategien trekker fram seks tema som må vies særlig oppmerksomhet i årene som kommer.

Bedre boligbygging og mer variert boligtilbud

Mange nye boligbygg føres opp etter de samme rasjonelle prinsippene. Det gir lite mangfold og variasjon, både i arkitektonisk uttrykk og når det gjelder boligtyper, boligstørrelser og alternative boformer. Framover blir det en prioritet å gi innbyggerne større valgfrihet i boligtyper som imøtekommer ulike preferanser og behov gjennom forskjellige livsfaser. Det krever fleksible planløsninger og flere fellesskapsordninger. Nye boligbygg skal også være verdifulle tilskudd til nabolaget, hvor folk føler tilhørighet og ønsker å bo lenge. Da må bebyggelsen være vakker, karakterfull og inviterende, med detaljrikdom og grønne uterom.

Frodige gatemiljø langs kollektivaksene

Byutviklingsstrategien åpner for utbygging langs mange trafikkerte og støyutsatte gater. Slik utbygging må lykkes i å løse støyutfordringer på en bymessig måte, som bidrar til gatemiljøet og skaper en god fotgjengerby i øyehøyde. Ny bebyggelse langs gatene våre skal være tiltalende, inviterende og tilstrekkelig finmasket til at gående kan bevege seg fritt. Bebyggelsen skal henvende seg mot gata, ikke vende den ryggen. Trafikkerte veier må omformes til gode, bymessige og frodige gaterom som binder byen sammen. Det krever kompromissvilje og at hensynet til gatemiljø vektes tungt.

Lokale sentrum som gir løft til hele bydelen

Lokale sentrum har stor betydning for folk som bor og jobber i bydelen. Slike sentrum må utformes med varig kvalitet, og planlegges med en grunnleggende ambisjon om å oppnå gode steder som appellerer til ulike brukere. Både bygg og byrom må utformes med særlig høy kvalitet. Fotgjengernes opplevelse skal prioriteres. Tilrettelegg for en by i øyehøyde med fokus på fasader, overgangssoner og møteplasser i menneskelig skala. Hvert enkelt sentrum bør utformes med lokalt særpreg som kan skape stolthet, tilhørighet og identitet.

Økte krav til våre felles byrom

Når byen bygges tettere får hvert enkelt byrom større betydning for folk. Gater og byrom skal utgjøre verdifulle tilskudd til våre bomiljø, slik at det å bo i byen dekker ens behov for grønne omgivelser, rekreasjon, møtesteder og plass til å utøve ulike aktiviteter. Vi trenger et spekter av gode byrom, fra vidåpne plasser og parkområder, til små soner hvor man kan nyte sola på en benk. Byrom må prioriteres tidlig i prosessen som en selvfølgelig del av en arkitektonisk idé. Et godt byrom oppstår ikke av seg selv, men krever at rommet formes og defineres, at man prioriterer visse kvaliteter, og at man skaper gode overgangssoner i en menneskelig skala.

Mer bevisst arkitektur innen dagligvarehandelen

Dagligvarebutikker med boliger på taket har blitt en utbredt løsning. Bygningstypen kjennetegnes av høye og lukkede førsteetasjer som rommer varelevering og parkeringsanlegg. Butikken og boligene oppleves ofte som adskilte prosjekter som tilfører lite til hverandre og til omgivelsene. Det beste resultatet oppnås når butikken fremstår naturlig integrert i en konvensjonell bygningskropp med åpne fasader. For å lykkes med prosjekter som dette må krav til drift, logistikk og parkering avveies mot andre kvaliteter, som beriker omgivelsene og gjør butikken til et attraktivt møtested i nabolaget.

Videreføring av en restriktiv høyhuspolitikk

Trondheims bebyggelse kjennetegnes av at den er jevnt lav, og følger byens terreng. En jevn bysilhuett underbygger inntrykket av Trondheims karakteristiske landskapsform. Høyhus er et avvik fra denne karakteren. Skygger og vindkast gjør at høyhus er mindre gunstig her i nord. Høyhus er heller ikke et klimatiltak i seg selv. For at høyhus skal være en del av det grønne skiftet må de ha konkrete og betydelige klimaambisjoner. Kun høyhus som tilfører byen en klar merverdi bør bygges, og bør ikke godkjennes uten at man har illustrert andre alternativer og vurdert dem etter saklige kriterier.

Fire mål for byen

Arkitekturstrategien lanserer fire mål for byen: Trondheim skal være en vakker, karakterfull, menneskevennlig og varig by. Nye tiltak skal berike sine omgivelser slik at vi når disse målene. Åtte prinsipper forklarer hvordan dette kan realiseres gjennom god arkitektur. Hvert prinsipp består av eksempler og retningslinjer, samt henvisninger til relevante paragrafer i lovverk og kommuneplaner.

Varig

Bygge bærekraftig og fremtidsrettet, med vekt på klima- og miljø

8. Grønn og miljøvennlig

7. Holdbar og endringsdyktig

Menneskevennlig

Være attraktiv, levende og inkluderende.

6. Inkluderende nabolag

5. Attraktivt og aktivt byliv

Arkitektur er et helhetlig fag hvor hvert enkelt prosjekt krever sin unike tilnærming. For å finne de beste løsningene bør prinsippene i strategien brukes som hjelpemiddel i alle faser av prosessen. Eksempelene som er benyttet illustrerer konkrete løsninger innenfor ulike tema. Det er ikke gitt at de samme løsningene fungerer like godt i andre sammenhenger.

1. Helhetlig
utforming

2. Estetisk
opplevelse

3. Samspill
mellom bebyggelse
og landskap

4. Egenart og
stedstilpasning

Vakker

Utvise en Trondheimsk helhet og estetikk.

Karakterfull

Balansere samspill og egenart.

1. Helhetlig utforming

Bygg og byrom utformes med en helhetlig idé som løser flere oppgaver og skaper merverdi for samfunnet.

- 1.1 **Arkitekturen skal berike omgivelsene.** Utform bygninger og byrom med en klar intensjon om å bidra med positive kvaliteter som beriker omgivelsene og nærmiljøet.
- 1.2 **Formuler en helhetlig idé.** Utarbeid en stedsanalyse og la funnene være førende for videre arbeid. Utvikle prosjekter med et tydelig grep, hvor forholdet til sted, program og visjon er lesbart i arkitekturen. I områdeplaner og store reguleringsplaner bør det utarbeides presise bestemmelser eller formingsveiledere knyttet til arkitektur og byform.
- 1.3 **Samvirke med omgivelsene.** Utform og plassér ny bebyggelse slik at bygg, byrom og landskap inngår i en helhetlig sammenheng. Ta bevisste valg basert på strøkskarakter, terrengform og naturverdier.
- 1.4 **Lag en sammenhengende bystruktur.** Nye bygg og byrom skal utformes med god sammenheng til omkringliggende bystruktur, gatenett, kollektivholdeplasser, rekreasjonsområder og til vann. Ta høyde for fremtidig utvikling av områdene omkring, også når det ikke foreligger konkrete planer for dette.
- 1.5 **Ha en helhetlig plan for utforming i transformasjonsområder.** Planlegg transformasjonsområder og lokale sentrum ut ifra et helhetlig konsept som kan danne grunnlag for utforming, karakter og identitet.
- 1.6 **Bruk arkitektur til å skape gode steder.** En eiendom eller et planområde er ikke nødvendigvis et sted, men inngår i en sammenheng av mange små og store steder. Bruk arkitekturen til å forme et spekter av ulike steder, fra de store og samlende, til de små og intime. Tenk for eksempel bydel, nabolag, gate, tun, gårdsrom, portrom, inngangsparti, terrasse...
- 1.7 **Planlegg med omtanke og innlevelse.** Omgivelser som utviser omtanke vil også møtes med omtanke. Tilfør elementer som gir noe ekstra tilbake, og som gjør at folk blir glade i stedet. Små grep kan utrette mye. Tenk gjennom hvordan ulike folk vil oppleve og bruke stedet gjennom døgnet og året. Bruk av kunst kan tilføre bygg og byrom en ny dimensjon og virke identitetsskapende.
- 1.8 **Benytt relevant fagkompetanse.** Riktig kompetanse er vesentlig for å realisere gode intensjoner i både planlegging og utførelse.

PBL

§ 1-1 Lovens formål
§ 29-1 Utforming av tiltak
§ 29-2 Visuelle kvaliteter

KPA 2022-2034

§ 8 Arkitektur og byform

§ 8.1 Generelt

Gjeldende arkitektur- og byformingspolitikk for Trondheim skal legges til grunn for planlegging og arkitektonisk utforming. Til alle planforslag skal det utarbeides stedsanalyse før oppstart.

§ 8.2 Arkitektur

Nye tiltak skal være i samspill med omgivelsenes arkitektur og steds karakter, og fremme stedets egenart, eksisterende kvaliteter og kulturmiljø og tilføre bymiljøet nye kvaliteter. Fargesetting og materialbruk skal bidra til variasjon i bymiljøet

§ 8.3 Bymiljø

Menneskets opplevelse fra gateplan skal gi premisser for utforming av bygninger og byrom.

Volumoppbygging og fasadeutforming bør bidra til variasjon og rytme mot gater og byrom, og attraktive oppholds- og gangsoner langs fasader. Gater og byrom bør utformes med trygge og attraktive oppholds- og gangsoner, og med utstrakt bruk av bytrær og andre blågrønne kvaliteter.

§ 8.4 Overordnede strukturer

Viktige landskapstrekk, siktlinjer og landemerker, offentlige gater og byrom, blågrønne strukturer og offentlig tilgang til sjø og vassdrag skal være premissgivende for bystrukturen.

Byens viktigste landskapstrekk er høydedragene som omkranser byen, strandsonen, elve- og bekkedalene, jordbrukslandskapet, sammenhengende grøntdrag og markante trær. [...]

▲ 1 | **Bo01** | Malmö, Sverige

Västra hamnen er en bydel i Malmö som er transformert fra industriområde til et mangfoldig nabolag. Utformingen av området baserer seg på et helhetlig konsept for overvannshåndtering og bruk av ulike bygningstypologier. Høyere volum er plassert langs sjøkanten, mens det er etablert en småskala bygningsstruktur bakerfor. Dette skaper områder med ulik karakter, der sjøfronten blir en destinasjon for hele byen, og den indre bebyggelsen består av varierte bomiljø, med private og offentlige soner.

◀ 2 | **Krambugata 2 - DIGS** | Midtbyen, Trondheim

Prosjektet lykkes med et helhetlig grep i en kompleks urban situasjon. Byggets form og materialbruk slutter opp om omgivelsene og virker forløsende på tilgrensende gater, byrom og bebyggelse. Kontorbygget forholder seg skånsomt til eldre, vernet bebyggelse, og har innarbeidet arkeologiske funn i arkitekturen. Kantina fungerer som offentlig kafé og ligger på gateplan med en åpen og inviterende fasade. Prosjektet reetablerer det historiske gateløpet til Krambugata, en av Trondheims eldste gater.

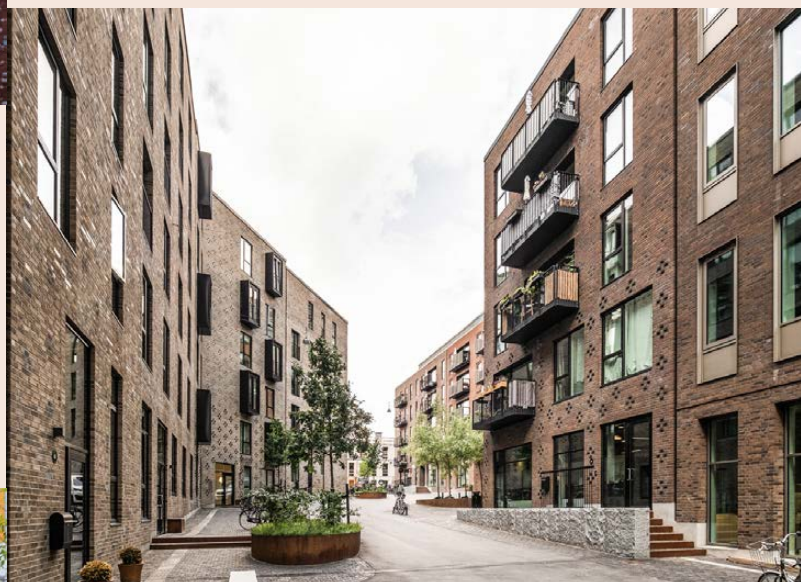
▶ 3 | **Carlsberg Byen Øst** | København

Carlsbergbyen er en transformert bydel på Vesterbro i København. Det gamle bryggeri-området følger opp bydelens historiske karaktertrekk med tette gårdsrom og smale gateløp. Ny arkitektur og nye strukturer er tilpasset den historiske konteksten, med gode overordnede plangrep og materialvalg. På tvers av den tette bydelen krysser et omfattende nettverk av gang- og sykkelveier mellom bebyggelse og offentlige rom. Området har blitt en levende bydel hvor næringsliv, utdanning, kultur og bolig legger til rette for sosial bærekraft.

◀ 4 | **Passasjen i Bankkvartalet** | Midtbyen, Trondheim

Det nye kontorbygget i Bankkvartalet inviterer folket og byen inn. Gjennomgangen på tvers av kvartalet kobler Westermannsveita med Søndre gate, hvor den nye Bankplassen er etablert. Kaféen i første etasje har utsyn over plassen og passasjen, og tiltrekker seg byens innbyggere med sin åpne og inviterende fasade. Kunstneriske innslag og god materialbruk bidrar til opplevelsen. En universelt utformet rampe er naturlig integrert i arkitekturen. Gjennomgangen har blitt et populært veivalg gjennom sentrum.

2. Estetisk opplevelse

Skap byrom og bygninger som oppleves tiltalende, stimulerende og inspirerende.

- 2.1 **Skap bygninger, steder og rom med opplevelseskvaliteter.**
Samspillet mellom form, farge, lys, vegetasjon og materialbruk stimulerer sansene, og kan gi positive følelser og opplevelser. Utnytt stedets særegne muligheter og kvaliteter.
- 2.2 **Ha en konkret visjon for å oppnå estetisk kvalitet.**
Estetikk må vektlegges fra start, slik at tekniske og funksjonelle løsninger lar seg integrere i den arkitektoniske utformingen.
- 2.3 **Bruk arkitektoniske virkemidler bevisst innenfor en helhetlig idé.**
Tilpass antall arkitektoniske virkemidler til byggverkets størrelse og utstrekning. Volumoppbygging og komposisjon bør samsvare med farge- og materialbruk. Fasadeelementer som balkonger, vinduer, innganger og trapperom må formes bevisst for å slutte opp om den visuelle helheten. Både byggets møte med bygulvet og byggets silhuett må vies spesiell omtanke i formingsprosessen.
- 2.4 **Utform steder som oppleves både helhetlige og stimulerende.**
Planlegg bygningsvolumer med en harmonisk form og størrelse som intuitivt kan la seg utvikle til tiltalende byggverk. Unngå monotone omgivelser ved hjelp av gjennomtenkt komposisjon og detaljrikdom. Vurder om langstrakte fasader bør brytes opp.
- 2.5 **Legg vekt på kvaliteter i øyehøyde.** La bygg og byrom berike hverandre gjennom god kontakt mellom inne og ute. Vis særlig omtanke for utforming og detaljering av inngangspartier, hjørner i kvartaler, fellesrom, overgangssoner og førsteetasjer.
- 2.6 **Utnytt potensialet i god materialbruk.** God materialbruk gir varig estetisk verdi og kan brukes bevisst for å fremheve funksjoner og særtrekk. Unngå livløse og todimensjonale fasader. Konvensjonelle fasadematerialer som tre og tegl kan gis ulike utførelser for å oppnå relieff, mønster og variasjon. Materialer med taktilitet eller naturlig spill kan bidra til et levende uttrykk.
- 2.7 **Vær bevisst på fargebruk.** Analyser stedets eksisterende fargepalett og utfyll denne. Tilfør farge i områder som mangler det. Bruk farger som fungerer i Trondheims kjølige lys, også vinterstid. Vær varsom med sterke kontrastfarger og store mørkegrå flater.

PBL

§ 1-1 Lovens formål
§ 29-1 Utforming av tiltak
§ 29-2 Visuelle kvaliteter

KPA 2022-2034
§ 8 Arkitektur og byform

§ 8.2 Arkitektur

Nye tiltak skal være i samspill med omgivelsenes arkitektur og steds karakter, og fremme stedets egenart, eksisterende kvaliteter og kulturmiljø og tilføre bymiljøet nye kvaliteter. Fargesetting og materialbruk skal bidra til variasjon i bymiljøet og bygge opp under Trondheims identitet.

§ 8.3 Bymiljø

Menneskets opplevelse fra gateplan skal gi premisser for utforming av bygninger og byrom.

Volumoppbygging og fasadeutforming bør bidra til variasjon og rytme mot gater og byrom, og attraktive oppholds- og gangsoner langs fasader. Gater og byrom bør utformes med trygge og attraktive oppholds- og gangsoner, og med utstrakt bruk av bytrær og andre blågrønne kvaliteter.

▲ 5 | **Torvet i Trondheim** | *Midtbyen*

Torvet er forvandlet til en festplass og et verdig midtpunkt i byen. Noen få enkle, men sterke grep har lagt gode rammer for forskjellige aktiviteter. Møbleringssoner, uteservering og handel er lagt i et belte rundt plassen, slik at torvet beholder sin åpne karakter, men likevel inviterer til opphold og en mer intim romopplevelse. Torvet er bygd med robuste materialer og løsninger, for å tåle sin allsidige bruk og vare lenge. Vegetasjon, vannanlegg, møblering, belysning og kunst virker sammen og skaper et vakkert uterom for lek, opphold og opplevelser.

◀ 6 | **Huseby skoler** | *Saupstad, Trondheim*

I sentrum av dette prosjektet ligger kulturaksen. En intern forbindelse over tre plan med broer og mesaniner som forbinder de ulike funksjonene både romlig og visuelt. Bruken av massivtre, trekledning og spiler gir skolen en varm atmosfære, behagelig akustikk og et stabilt inneklima. Generelt høy materialkvalitet, bevisst bruk av dagslys og utstrakt bruk av kunst, inne og ute, bidrar til å skape en karakter som er særegen for Huseby.

▶ 7 | **Wesselkvartalet** | *Asker*

Med et helstøpt formspråk, karakterfulle detaljer og en inviterende førsteetasje er Wesselkvartalet et forbildeprosjekt for fortetting i bymessig kontekst. Ved å beholde eksisterende gangakser og etablere nye, åpnes kvartalet opp for besøkende på sympatisk vis. Bruk av materialer med høy kvalitet og gode detaljer er gjennomgående i prosjektet. Teglfasaden med relieff og transparens skaper et elegant og levende uttrykk og refererer til eksisterende teglbebyggelse i området.

◀ 8 | **Sjøhagen brygge - rekkehus** | *Moss*

Sjøhagen Brygge er et rekkehusprosjekt som benytter enkle midler til å oppnå høy kvalitet og et godt bomiljø. Rækkehusene trapper seg naturlig i terrenget og danner varierte tun og byrom. Enhetene er tilsynelatende svært like, men oppdeling, landskapstilpasning og fargebruk gir rikelig med spenning og variasjon. Husenes rendyrkede form og pussede fasader gir et helhetlig og rolig uttrykk. De varme fargene harmonerer med hverandre og viser hvor effektivt god fargebruk kan være. Det er ikke åpnet for parkering ved boligene, men tvert imot tilrettelagt for grønne forhager.

3. Samspill mellom bebyggelse og landskap

Bebyggelsen skal underordne seg det karakteristiske landskapet og inngå i helheten. Opplevelsen av det store landskapsrommet, viktige siktlinjer og historiske landemerker skal videreføres.

- 3.1 **Ivareta Trondheims topografiske særpreget og jevne bysilhuett.**
Byens viktigste landskapstrekk er høydedragene som omkranser byen, sjøkanten, elve- og bekkedalene, markaområdene og jordbrukslandskapet. Ny bebyggelse skal underordne seg dette. Høyhus må forstås og behandles som avvik fra denne klare karakteren. Vis særlig respekt for landskapsrommet og bysilhuetten rundt Midtbyen.
- 3.2 **Ivareta siktlinjer og viktige landemerker.**
Vis respekt for viktige landemerker. Ivareta siktlinjer til disse, og til landskapet, elva og fjorden.
- 3.3 **Utnytt sjøfrontens muligheter.**
Bearbeid sjøkanten på egnede steder for å gjøre den mer tilgjengelig og attraktiv. Priorité arkitektur av høy kvalitet som styrker sjøfrontens offentlige karakter. Ivareta god sammenheng med bakenforliggende by.
- 3.4 **Bruk stedets naturgitte forutsetninger som en ressurs.**
Spill på lag med landskapets premisser og utnytt mulighetene som finnes der. Unngå store landskapsinngrep.
- 3.5 **La bebyggelsen følge terrenget og møte bakken.**
God terrengtilpasning reduserer behovet for fyllinger, skjæringer, sokler og støttemurer. Skala og volumoppbygging skal tilpasses terrenget, heller enn motsatt. Bebyggelse og innganger skal følge terrengnivået, slik at man kan fremme trinnfri adkomst og unngå ramper.
- 3.6 **Planlegg for Trondheims vær- og årstidsvariasjoner.**
Form uterom for opphold og opplevelser i Trondheims klima, der areal har ulik verdi og funksjon gjennom året.
- 3.7 **Vær bevisst på ulempene knyttet til parkeringskjellere.**
Unngå parkeringsanlegg som stikker opp som høye sokler i terrenget. Eventuelle nedkjøringsramper bør anlegges innenfor bygningsvolumet og helst på tomtas laveste punkt. P-kjellere er kostbare, lite klimavennlige og gir rigide rammer for byggets arkitektur og terrengtilpasning. Vurder alternative løsninger som mobilitetshus eller overflateparkering.

§

KPA 2022-2034 § 8 Arkitektur og byform

§ 8.4 Overordnede strukturer

Viktige landskapstrekk, siktlinjer og landemerker, offentlige gater og byrom, blågrønne strukturer og offentlig tilgang til sjø og vassdrag skal være premissgivende for bystrukturen. [...]

§ 8.7 Terrengtilpasning

Bygg og anlegg skal ha god terrengmessig tilpasning ut fra hensyn til god arkitektonisk utforming, naturgitte forutsetninger, sikkerhet og tilgjengelighet.

Hovedinnganger skal plasseres mot de gatene og byrommene som har de viktigste ganglinjene og møteplassene. God terrengtilpasning skal redusere behov for fyllinger, skjæringer og forstøtningsmurer. Eventuelle murer skal ha høy kvalitet, hovedsakelig i naturstein og/eller med terrassering og plass til beplantning.

§ 8.5 Høyhus

Trondheim skal ikke utvikles til en høyhusby.

[...] Høyhus er her bygg over 10 etasjer, eller over 3 etasjer høyere enn omkringliggende bebyggelse. [...]

§ 11 Natur og grønne kvaliteter

§ 11.2 Vegetasjon

Verdifull vegetasjon skal i størst mulig grad etterstrebes bevart. Ved utarbeidelse av planforslag og søknad om tiltak skal det legges til rette for ny vegetasjon i form av trær og annen vegetasjon, grønne tak og fasader eller andre grønne elementer som kan bidra til å styrke naturmangfold og økosystemtjenester. [...]

§ 13 Mobilitet

§ 13.1 Generelt

[...] Ved planlegging av nye samferdselsanlegg skal etablering av allé eller trær vurderes.

► 11 | **Leangenbukta** | Trondheim

Konseptet for dette prosjektet er tuftet på et mangfold av boligtyper som følger terrenget og har et bevisst forhold til omkringliggende områder og deres kvaliteter. Bebyggelsen trapper seg ned fra en bymessig bebyggelse langs hovedgatene på øvre del av tomten, til en lav og åpen struktur mot kulturlandskapet på nedre del. Rekkehusene har innganger på forskjellige nivå i terrenget, og integrerer forhager, støyskjerming og blomsterbed i utformingen mot den trafikkerte gata.

▲ 9 | **Åsveien skole** | Byåsen, Trondheim

Prosjektet utnytter tomtens krevende terreng til å skape gode kvaliteter, både inne og ute. Bebyggelsen følger terrenget, med innganger på ulike nivå, og varierte uterom som er tilgjengelig for alle. Flere elementer i prosjektet bygger videre på stedets premisser, slik som plassering av flerbrukshallen som støyskjerm, bevaring av bøkelunden og plassering av funksjoner med hensyn til dagslysforhold.

◀ 10 | **Nystuveien 35** | Bergen

Dette prosjektet er et godt eksempel på stedstilpasset fortetting i tettbygde småhusområder. Ved å velge en bygningstypologi som slekter på nabolagets eneboliger tar prosjektet hensyn til områdets bebyggelsesstruktur. Bygningsmassen er delt i tre hus og utformet i en skala som er tilpasset omgivelsene i høyde og volum. Bebyggelsen følger topografien og lar husene og uteområdene trappe seg nedover i terrenget med innganger på forskjellige nivåer.

◀ 12 | **Grilstad Marina - Havseilerveien** | Trondheim

Bebyggelsen ligger idyllisk til ut mot Trondheimsfjorden. Prosjektet fremhever stedets unike beliggenhet og kvaliteter ved å la utsikten og kontakten med vannet være premissgivende for utformingen. Uteområdene inngår i en sammenhengende grønnstruktur med gangveier, lekeområder og rekreasjonsarealer som er tilgjengelig for beboere og besøkende. Byggenes plassering og samspill med landskapet sørger for at både den fysiske og visuelle kontakten med vannet er til stede i hele prosjektet.

4. Egenart og stedstilpasning

Nye tiltak skal fremme stedets egenart, eksisterende kvaliteter, historiske strukturer og kulturminner, samt tilføre bymiljøet nytt særpreg.

- 4.1 **Styrk bydelenes unike karakter.** Utarbeid en stedsanalyse og la funnene være førende for videre arbeid. Bygg videre på stedets positive kvaliteter og særegne karakter.
- 4.2 **Reparer områder ved å tilføre karakter.** Bruk arkitektur til å skape ny kvalitet i områder som oppleves pregløse eller monotone. Tilfør karakter og særpreg i nye utviklingsområder.
- 4.3 **Prioriter utforming av gater og byrom.** Gatene er våre viktigste byrom. Ved å utforme gode og karakterfulle gatemiljø beriker man også nabolagene omkring, og oppnår merverdi. Vær bevisst på at husenes fasader utgjør veggene i gateløpet.
- 4.4 **Bruk kulturminner og kulturmiljø som en ressurs.** La kulturminner spille en konstruktiv rolle i nye planer. Ved ombygging må man jobbe på lag med bebyggelsens begrensninger og muligheter. Velg en egnet funksjon. Ny arkitektur skal foredle den lokale konteksten og tilføre nye lag til byens fortelling. Ta kontakt med aktuelle kulturminnemyndigheter tidlig i prosessen.
- 4.5 **Utform bebyggelse og anlegg tilpasset sine omgivelser.** Tilføyer og inngrep i eksisterende bygg og bygningsmiljø skal foredle den arkitektoniske helheten, og understøtte strøkets positive karaktertrekk. Det omfatter både bygg, landskap og vegetasjon. Bebyggelsens form, fasadeuttrykk og overflater skal være i godt samspill med hverandre og med omgivelsene. Vurder fotavtrykk, høyde, takform, byggeplan, materialbruk og farge med mer. Vær varsom med sterke kontraster.
- 4.6 **Bygg videre på de unike bydelenes historie.** Vær bevisst på stedets historiske bakgrunn og lokale arkitektoniske egenart. Spill på lag med idealene som lå til grunn da området ble bygget og planlagt.

KPA 2022-2034 § 8 Arkitektur og byform

§ 8.1 Generelt

[...] Til alle planforslag skal det utarbeides stedsanalyse før oppstart.

§ 8.2 Arkitektur

Nye tiltak skal være i samspill med omgivelsenes arkitektur og steds karakter, og fremme stedets egenart, eksisterende kvaliteter og kulturmiljø og tilføre bymiljøet nye kvaliteter. Fargesetting og materialbruk skal bidra til variasjon i bymiljøet og bygge opp under Trondheims identitet.

§ 9 Kulturminner og kulturmiljø

§ 9.3 Hensynssoner kulturmiljø.

Her skal det tas særlige hensyn ved utarbeiding av planforslag og ved søknad om tiltak etter pbl § 20-1. Tiltak skal fremme vern av kulturminnet eller kulturmiljøet. Den kulturhistoriske bebyggelsens egenart og kulturmiljøets særpreg skal sikres og opprettholdes.

Hensynssonens strøkskarakter bør være retningsgivende for byggehøyder, volum, utforming, materialbruk og farger. Estetikk, kvalitet, bevaring av store trær og andre grønne kvaliteter bør vektlegges.

Retningslinjer for de ulike hensynssonene er også angitt i vedlegg til arealdelen [...]

Ved nye tiltak innenfor eller nær hensynssonene kan kommunen kreve at kulturmiljøet/ landskapet dokumenteres og at det redegjøres for hvordan tiltaket ivaretar og foredlar områdets kulturhistoriske verdier.

§ 9.5 Kulturminneevaluering.

Alle planforslag, byggesøknader og tiltak som berører eksteriørverdier på bygninger i klasse A, B eller C eller som berører kulturminneverdier i hensynssone kulturmiljø, skal vurderes av Byantikvaren. [...]

► 15 | **Vålandstun** | Stavanger

Vålandstun er et bokonsept med seniorboliger med fellesskaps-løsninger. Prosjektet glir godt inn i omgivelsene, og følger opp den omkringliggende bebyggelsens skala, høyder, takform og materialpalett. Bebyggelsen er oppdelt i fem volumer og fremstår som en naturlig forlengelse av trehusbyen. Byggene er brutt ned med karnapper for å tilpasse seg gesimshøyden til villaene i området. Anlegget er bundet sammen med et felles atrium og et felles uteområde som kobler seg på tilgrensende terreng med en offentlig gjennomgang.

▲ 13 | **Bergs maskinhall, Lilleby** | Trondheim

Lilleby er et tidligere industriområde transformert til et urbant boligområde. Midt på Lilleby ligger Bergs maskinhall som ble oppført i 1948. Ved utviklingen av området ble det lagt vekt på bevaring av viktige kulturminner. Her ble deler av hallen åpnet og brukt til å definere et sentralt torg. Resten av hallen ble klimatisert og benyttet til restaurantformål. Prosjektet tilfører viktig tidsdybde og har blitt en svært sentral del av Lillebys identitet.

◀ 14 | **Munkhaugveita** | Midtbyen, Trondheim

I revitaliseringen av Munkhaugveita er en rekke krav til universell utforming løst, samtidig som veita er gitt et løft som beriker nabolaget. Brosteinens overflatebehandling tilfredsstiller krav til universell utforming, samtidig som det bygger opp under veitas karakter. Den «Trondhjemske» steinsettingen har et varmt fargespill som fungerer godt i Trøndelags kjølige lys. Gatemiljøet er sammensatt av ny og gammel bebyggelse i fint samspill. Det gamle asketreet er bevart i utbyggingen.

◀ 16 | **Kjøpmannsgata Ung Kunst** | Midtbyen, Trondheim

Prosjektet kan omtales som en byreparasjon hvor man har fullført et uferdig kvartal, og samtidig bidratt til å aktivere det offentlige byrommet. Den gamle bebyggelsen er istandsatt og utnyttet som en ressurs i det helhetlige konseptet. Møtet mellom nytt og gammelt er løst med kreativitet og omtanke. Kvartalets gamle bakgård er fortsatt lesbar i bebyggelsen. Nybygget følger trehusbebyggelsens høyde og form langs Kjøpmannsgata, og løfter seg opp mot murgårdsbebyggelsen i Krambuveita.

5. Attraktivt og aktivt byliv

Skap byrom og gater som legger til rette for aktiv bruk, møter mellom mennesker og gode opplevelser for gående.

- 5.1 **Skap en by i øyehøyde.** Fokuser på hvordan mennesker opplever byen når de tar den i bruk. Ta hensyn til den menneskelige skala.
- 5.2 **Skap et mangfold av ulike byrom som inviterer til allsidig bruk.** Gode byrom gir rammer for møter mellom mennesker, for rekreasjon, byliv, kultur og andre aktiviteter. Utform byrom for ulike brukere og aktiviteter gjennom året.
- 5.3 **Lag gode gatesnitt.** Tilpass byggehøyden til gatas dimensjoner. Lag gatesnitt og uterom med menneskelig skala, og god kontakt mellom bebyggelse og gaterom. Sikre tilstrekkelig areal for bytrær, gatemøbler, opphold og drift, tilpasset hver enkelt gates oppgaver og egenart.
- 5.4 **Lag utadrettede fasader på gatenivå som styrker gatemiljøet.** Lokaliser publikumsrettede funksjoner på synlige steder, mot offentlige byrom, hjørner eller krysningspunkt, og skap god kontakt mellom ute og inne. Innganger og inngangssoner er steder hvor mennesker kan møtes og byliv kan oppstå. Legg vekt på utformingen av inngangene og skap gode overganger. Gi bygg flere innganger og inviterende trapperom. Minimer bruk av svalganger. Begrens vindusfoliering.
- 5.5 **Legg vekt på overgangssonen mellom bygg og byrom.** Tilrettelegg for avslappet kontakt mellom folk, med gode overganger mellom offentlige, halvprivate og private soner. Godt utformede overgangssoner styrker kontakten mellom bygningens første etasje og uterommet. Benytt f.eks møblering, vegetasjon og gatebelegg.
- 5.6 **Utvikle et finmasket nettverk av attraktive forbindelser.** Attraktive gangmiljø skaper en attraktiv by. Flere forbindelser gir kortere avstander og mer valgfrihet. Utform appellerende gater, stier og sykkelanlegg. Prioriter myke trafikanter. Reduser eksisterende barrierer og unngå å lage nye. Vis respekt for barns bevegelsesfrihet.
- 5.7 **Utform og plasser ny bebyggelse for å skjerme naturlig mot støy.** Vurder om sekundære strukturer som boder og uthus kan benyttes som støyskjerming. Unngå høye støyskjermer i tettbebygd strøk.
- 5.8 **Bruk belysning bevisst.** God belysning gir bedre tilgjengelighet og økt trygghetsfølelse. Stemningsfull lyssetting kan også skape spesielle opplevelser. Vis hensyn til dyr og fuglers behov for mørke.

KPA 2022-2034 § 8 Arkitektur og byform

§ 8.3 Bymiljø

Menneskets opplevelse fra gateplan skal gi premisser for utforming av bygninger og byrom.

Volumoppbygging og fasadeutforming bør bidra til variasjon og rytme mot gater og byrom, og attraktive oppholds- og gangsoner langs fasader. Gater og byrom bør utformes med trygge og attraktive oppholds- og gangsoner, og med utstrakt bruk av bytrær og andre blågrønne kvaliteter.

§ 8.6 Svalganger

Svalganger og rømningstrapper skal ha høy arkitektonisk kvalitet og være godt tilpasset fasaden med en bredde som tillater gode overganger og en privat sone mellom boligens yttervegg og offentlig sone/kommunikasjonsvei.

§ 13 Mobilitet

§ 13.1 Generelt

Transportsystemet skal bidra til en attraktiv by, at flere går, sykler og reiser kollektivt og at viktige samfunnsfunksjoner har nødvendig fremkommelighet. Bystrukturen skal planlegges slik at byens gater og byrom gir et attraktivt og finmasket gangnett som gir kort adkomst til viktige målpunkt.

Ved planlegging av nye samferdselsanlegg skal etablering av allé eller trær vurderes. [...]

§ 23 Bebyggelse og anlegg (1000) - byggesone 1-4

► 17 | **Tøyen torg** | Oslo

Tøyen torg er forvandlet til en stortue fylt av yrende liv, mangfold og forskjellige aktiviteter. Intensjonen var å oppgradere torget med et sammenhengende dekke, samt bymessig belysning og møblering. Torgflaten fremstår som et samlende midtpunkt og et inviterende og trygt møtested for alle. Mønsteret i dekket gir liv og tilfører spenning og karakter. Torget har fått en helhetlig innramming med aktive fasader og gode overgangssoner. Godt samspill mellom fysisk utforming og ulike virksomheter gjør dette til et vellykket byrom og et levende sentrum i nabolaget.

◀ 18 | **St. Olavs hospital** | Trondheim

St. Olavs hospital er organisert som en egen bydel, med gater og kvartaler integrert i byens eksisterende struktur. Kvartalsstrukturen bidrar til bymessig kvalitet og et mer åpent sykehusmiljø. Sentralt i området ligger Olav Kyrres plass, som et torg og orienteringspunkt for hele sykehuset. Plassens størrelse i relasjon til de omkransende seks etasjers bygningene danner et forløsende pusterom med bymessig karakter. Med frodig beplantning, robuste materialer og gode møbleringssoner har bydelen fått et torg som inviterer hele byen inn.

► 19 | **Ruten** | Sandnes

I dette prosjektet har en parkeringsplass midt i Sandnes sentrum blitt forvandlet til en urban oase. Området binder sammen det historiske sentrum med det transformerte byområdet ved sjøkanten. Ruten er ikke bare en stor, åpen plass, men også et landemerke. En sammenhengende takflate omkranser plassen og gjør den godt synlig bystrukturen. Ruten er tilrettelagt for markeder, konserter, turneringer, festivaler og idrettsarrangementer — i tillegg til den daglige bruken som lekeplass, skatepark og oppholdsrom. Byparken har blitt et samlende midtpunkt og møtested som appellerer til mange ulike brukere.

◀ 20 | **Fjordhagen, Grilstad marina** | Trondheim

Midt på Grilstad Marina ligger boligprosjektet Fjordhagen langs hovedgata Strindfjordvegen. Boligene vender seg innover mot en lun og frodig bakgård, og utover mot gata og byen. Det er opparbeidet gode overgangssoner som både legger til rette for kontakt og privatliv. Frodig beplantning gir skjermede markterrasser som fungerer godt for både beboere og gatemiljø. Trær og annen vegetasjon i gatesnittet bidrar sterkt til at denne gata oppleves som et hyggelig sted å bevege seg til fots.

6. Inkluderende nabolag

Skap helsefremmende nabolag der alle har mulighet til å delta i et mangfoldig og aktivt fellesskap.

- 6.1 **Tilrettelegg for likeverdighet og deltakelse for alle.** Skap by- og bomiljøer der universell utforming, tilgjengelighet og helsefremmende løsninger ivaretar likeverdig bruk for alle alders- og brukergrupper. Integrer universell utforming i den helhetlige arkitekturen. Unngå tilleggsløsninger.
- 6.2 **Lag varierte nabolag med mangfoldig befolkningssammensetning.** Kombiner ulike boligtyper, størrelser og planløsninger, tilpasset ulike menneskers behov og livssituasjon.
- 6.3 **Skap nabolag med ulike arenaer for fellesskap og interaksjon.** Lag møteplasser som er inviterende og gratis for alle. Vis særlig hensyn til boligenes inngangsparti. Plasser eventuelle fellesrom strategisk, fortrinnsvis på bakkeplan og ved naturlige ferdselssoner. Legg vekt på løsninger som fremmer aktivitet og deltakelse. Prioriter felles uteområder med gode oppholdskvaliteter. Ta særlig høyde for barn og unges behov for lek og utfoldelse.
- 6.4 **Styrk lokale sentrum som samlende møtesteder i bydelene.** Lokale sentrum skal ha varige kvaliteter og være tilgjengelige og attraktive i hverdagen.
- 6.5 **Bruk offentlige program til å styrke sosial infrastruktur.** Skoler, barnehager, idrettsanlegg og helse- og velferdssenter kan spille en aktiv rolle som ressurs og møteplass i nabolaget. Vær bevisst på å plassere riktig virksomhet på riktig sted.
- 6.6 **Legg til rette for lune og solfylte uterom.** Slipp sol og lys inn mellom bebyggelsen og ned på bakkeplan. Vurder inntrukne balkonger og lukkede gårdsrom for å skape lune mikroklima. Utform takterrasser med verdifulle oppholdskvaliteter.
- 6.7 **Sats på utvikling av nye boligtyper og alternative boformer.** Tenk nytt. Tilrettelegg for nye boformer og fellesskapsløsninger.
- 6.8 **Tilrettelegg for åpne og inkluderende prosesser.** God byforming og god arkitektur skapes gjennom prosesser og samarbeid basert på åpenhet, kunnskapsdeling og dialog med relevante aktører.

PBL

§ 28-7. Den ubebygde del av tomta. Fellesareal

[...] Uteareal på tomta skal gjennom størrelse, utforming og beliggenhet mv. sikre forsvarlig oppholdssted i det fri for beboerne og i nødvendig utstrekning muliggjøre lek, rekreasjon, avkjørel og parkering av biler, motorsykler, sykler o.l. [...]

KPA 2000-2034 § 7 Levekår og folkehelse

§ 7.1 Folkehelse

Alle planforslag skal bidra til å utvikle sosialt bærekraftige lokalsamfunn, som motvirker utenforskap og bidrar til tilhørighet og deltakelse.

Støy og luftkvalitet, solforhold, tilgang til gode uteoppholdsarealer og sosiale møteplasser i gangavstand, tilrettelegging for fysisk aktivitet, kriminalitets- og ulykkesforebygging og tiltak for å utjevne sosiale helseforskjeller skal vektlegges. [...]

§ 10 Bolig og bokvalitet

§ 10.1 Variert boligsammensetning

Ved planforslag for mer enn ti nye boenheter skal det være varierte boligstørrelser ut fra en vurdering av tiliggende områders boligsammensetning, og befolknings- og levekårsdata for områdene.

Det skal vurderes å etablere større og familievennlige boliger på bakkeplan i alle større utbygginger.

§ 10.2 Kvaliteter ved boenheterne

§ 10.3 Fellesarealer innendørs

Ved planforslag med 20 boliger eller mer skal det sikres etablering av innendørs felles oppholdsareal [...]. Fellesarealet skal fortrinnsvis ligge i første etasje.

§ 10.4 Uteoppholdsareal

► 23 | **Ringve pluss** | Lade, Trondheim

Ringve pluss er et relativt stort boligprosjekt som fortsatt er under utvikling. I plusskonseptet tilbys beboerne ekstra tjenester i form av lounge med kaffebar og ferske aviser, trimrom, gjesterom, møterom, selskapslokale med kjøkken, og betjent resepsjon. Fellesområdene er plassert på bakkeplan i det transformerte Autronica-bygget, noe som gjør dette kulturminnet til et naturlig samlingssted i nabolaget. Prosjektet illustrerer at felles tilbud til beboerne kan gi reell merverdi og sterkere kontakt mellom folk. Mulighetene blir flere når mange går sammen om felles løsninger.

▲ 21 | **Schandorffs plass** | Oslo

Schandorffs plass var tidligere en parkeringsplass som var lite tilpasset omgivelsene og terrenget. I dag er plassen transformert til en integrert del av en sammenhengende grøntstruktur, hvor utfordrende terrengforskjeller er vendt til et positivt kjennetegn for plassen. Plassen har blitt et inkluderende byrom og en forbindelse gjennom byen.

◀ 22 | **Vindmøllebakken** | Stavanger

Vindmøllebakken bofellesskap er et nyskapende boligprosjekt bygget etter modellen Gaining-by-Sharing. Prosjektet består av forskjellige leilighetstyper med varierende størrelse, og generøse fellesrom til mangfoldig bruk. Gjennom disse fysiske og sosiale tiltakene tilbyr boligkonseptet mennesker i ulike aldre og livssituasjoner et alternativ der de kan bo tettere og dele mer. Det skaper et fellesskap og en tilhørighet som øker tryggheten, reduserer ensomheten og gir både personlige, miljømessige og økonomiske fordeler.

◀ 24 | **Nye Lilleby** | Trondheim

Lilleby er et tidligere industriområde som er transformert til et stort og urbant boligområde. Her finnes det boliger for ulike husholdningsstørrelser og mennesker i alle faser av livet. Lilleby har eget hagelag med parseller til dyrking, lekeplasser til barn og innslag av kulturminner med publikumsrettede funksjoner. Med store og grønne uteområder, samt et spekter av ulike møteplasser tilbyr Lilleby et godt og sosialt bærekraftig bomiljø. Bildet viser Verkstedgården til venstre og Gartner Lunds hage til høyre.

7. Holdbar og endringsdyktig

Velg fleksible og fremtidsrettede løsninger som gir varig arkitektonisk kvalitet og lang levetid.

- 7.1 **Bygg for lang levetid og endret bruk.** Utvikle robuste og fleksible bygg og byrom som kan utvikles og transformeres etter hvert som behov og bruk endrer seg. Unngå minimumsløsninger når det gjelder etasjehøyde og aksebredde.
- 7.2 **Utnytt potensialet som ligger i ombruk og gjenbruk.** Fokuser på sirkulær tankegang og sirkulærøkonomi. Prioriter transformasjon og gjenbruk av eksisterende bygg, konstruksjoner og anlegg. Gjør livssyklusvurderinger. Gjenbruk materialer fra eksisterende bygg og anlegg.
- 7.3 **Planlegg funksjonsblandede byområder.** Flerfunksjonelle bydeler tilrettelegger for redusert transportbehov og åpner for mer rasjonell sambruk av arealer og energiløsninger.
- 7.4 **Legg til rette for sambruk og optimalisering av arealbruk.** Programmer for sambruk og tilrettelegg for at areal kan brukes av flere ulike brukere og virksomheter gjennom døgnet. Utnytt takflater til variert bruk, med gjennomtenkt utforming som gir glede til flere.
- 7.5 **Lag fleksible boliger.** Prioriter god takhøyde, gode dagslysforhold og romstørrelser som gir flere bruksmuligheter. Bygg boliger som lett kan tilpasses endret livssituasjon og nye behov. Unngå minimumsløsninger som begrenser muligheten for tilpasning og endring.
- 7.6 **Utform fleksible parkeringsanlegg.** Innvendig parkering bør planlegges med en takhøyde og struktur som gjør det mulig å transformere anlegget til andre funksjoner i fremtiden.
- 7.7 **Bygg for trøndersk klima med store årstidsvariasjoner.** Benytt materialer, konstruksjoner og detaljering som står seg over tid og tåler sin bruk. Ta høyde for mer ekstremvær i fremtiden.
- 7.8 **Videreutvikle trebyen Trondheim.** Vurder bruk av tre i bygg og byrom. Tre er et miljøvennlig og fremtidsrettet bygningsmateriale som kan gi godt innneklima og gode akustiske egenskaper.

KPA 2000-2034

§ 11 Natur og grønne kvaliteter

§ 11.1 Natur og grønne kvaliteter

Ved utarbeidelse av planforslag og søknad om tiltak skal det dokumenteres hvordan berørte naturverdier og økologiske funksjoner ivaretas. Forbedringstiltak, herunder muligheter for naturrestaurering, skal vurderes. [...]

§ 15 Energi og klima

§ 15.3 Klimavennlig utforming

Det skal i størst mulig grad benyttes klimavennlige materialer. Nye bygg skal gis en utforming som sikrer fleksibilitet og allsidig bruk.

Plassering av bygninger og planlegging av tekniske løsninger skal tilstrebe å redusere energi- og effektbehovet, samt gjøre det mulig å høste lokal energi. Bebyggelse og infrastruktur skal tilpasses terrenget for å redusere sprenging, graving og masseforflytting. Før bortregulering av eksisterende bygg skal ombrukspotensialet kartlegges.

§ 16 Klimatilpasning, risiko og sårbarhet

§ 16.1 Klimarelaterte hendelser

Planforslag og byggesaker i områder med potensiell risiko for klimarelaterte hendelser skal ha spesiell fokus på avbøtende tiltak for å oppnå tilstrekkelig sikkerhet. Ved planforslag innenfor arealer markert i temakartet skal ROS-analysen alltid omfatte klimarelaterte hendelser. Tiltakene skal ivareta og styrke naturmangfold, økologiske funksjoner og opplevelseskvaliteter. [...]

§ 18 Rett virksomhet på rett sted

§23 Bebyggelse og anlegg (1000) - byggesone 1-4

► 25 | **Skur 38** | Oslo

Skur 38 på Vippetangen i Oslo er rehabilitert etter sirkulære prinsipper. Bygget står på Byantikvarens gule liste og er merket som verneverdig i Maritim kulturminneplan for Oslo. Under rehabiliteringen har man klart å innpasse moderne teknologi og energieffektive løsninger uten at dette har gått på bekostning av byggets verneverdi. Rehabiliteringen oppfyller FutureBuilt's kriterier til sirkularitet, som innebærer at eksisterende konstruksjoner og bygningsdeler er bevart og til dels oppgradert. Skur 38 er et forbilledlig eksempel på bærekraftig rehabilitering av arkitektur underlagt bevaringshensyn.

◀ 26 | **Konditaget Lüders** | Nordhavn, København

Konditaget Lüders i bydelen Nordhavn i København er et hybridbygg bestående av parkeringshus, næringsarealer og lekeplass. Parkeringshuset er kledd med plater i perforert cortenstål, med innslag av kunst og frodige plantekasser. To trapper fører til en offentlig lekeplass på taket. Parkeringshuset viser hvordan et anlegg bygget for én funksjon kan optimaliseres for å skape merverdi for andre brukere. Byggets grønne vegger og offentlige takterrasse har gjort det til et landemerke og en del av bydelens identitet.

► 27 | **Dampsentralen** | Ilsvika, Trondheim

Prosjektet viser hvordan historiske bygg kan gis nytt liv gjennom relativt enkle grep. Godt samsvar mellom bebyggelse og valg av funksjon har gjort det mulig å oppnå velfungerende lokaler som også ivaretar og fremhever byggets karakter. Et hovedgrep har vært å løfte opplevelsen av det store rommet med sin kraftfulle takkonstruksjon. Lyset slippes inn ved å gjenåpne stengte vindusåpninger. Ved å se kvalitetene i det eksisterende bygget og løfte frem disse, er et av byens historiske bygg ivarettatt på en ærverdig måte, som kommer nye brukere til gode.

◀ 28 | **Hasletre** | Oslo

Hasletre er Norges første demonterbare og ombrukbare kontorbygg i tre. Bygget har tre i alle bestanddeler, fra en bærekonstruksjon i massivtre til en fasade kledd i trespon. Bærekonstruksjonen består av store standard produksjonsformater og dimensjoner, med minst mulig hulltaking. En innovativ tre-mot-tre forbindelse reduserer behovet for stål med 80% og muliggjør enkel montering og demontering. Sammen med en demonteringsanvisning i byggets FDV-dokumentasjon legger disse tiltakene til rette for ombruk av materialene i fremtiden.

8. Grønn og miljøvennlig

Planlegg for et klima og samfunn i endring ved å fokusere på natur, ressursbruk og reisevaner.

- 8.1 **Ha ambisiøse strategier for å redusere energi- og ressursbruk.**
Integrer energi- og klimatiltak i den arkitektoniske løsningen. Utnytt egnede fasader og takflater til for eksempel solceller og solfangere.
- 8.2 **Velg mobilitetsløsninger som motiverer til bærekraftige reisevalg.**
Mobilitetsanlegg og infrastruktur skal utformes som en integrert del av et helhetlig og attraktivt bymiljø.
- 8.3 **Bruk nødvendige klimatiltak til å gjøre byen frodigere og sunnere.**
Tilrettelegg for biologisk mangfold, grønne omgivelser og god luftkvalitet ved å etablere åpen overvannshåndtering, urban dyrking, grønne tak og vegger, samt trær og vegetasjon i byrommene.
- 8.4 **Unngå naturtap. Kartlegg og bevar eksisterende vegetasjon.**
Bruk nye prosjekter til å reparere naturen etter tidligere nedbygging. Vern om eksisterende vegetasjon og rotsoner i byggefasen. Prioriter bevaring av gamle og store trær. Vær oppmerksom på avstand mellom naturområder og ny bebyggelse.
- 8.5 **Integrer bytrær og vegetasjon i gater og byrom.**
Dette bidrar til opplevelseskvaliteter, nye rekreasjonsmuligheter, og biologisk mangfold. Trær gir romvirkning og skaper helhet i bygde miljøer. De bidrar til å gjøre den urbane byen mer lesbar, og gir en ekstra grønn dimensjon til gater og byrom. Gater med allébeplantning kan for eksempel understreke dens rolle som overordnet, eller vise viktige retninger og funksjoner.
- 8.6 **Ta hensyn til lokalt naturmangfold.**
Benytt vegetasjon som understøtter insekt- fugle- og dyreliv. Vis respekt for dyretråkk gjennom området.

KPA 2024-2034

§ 11 Natur og grønne kvaliteter

§ 11.1 Natur og grønne kvaliteter

Ved utarbeidelse av planforslag og søknad om tiltak skal det dokumenteres hvordan berørte naturverdier og økologiske funksjoner ivaretas. Forbedringstiltak, herunder muligheter for naturrestaurering, skal vurderes. [...]

§ 11.2 Vegetasjon

Verdifull vegetasjon skal i størst mulig grad etterstrebes bevart. Ved utarbeidelse av planforslag og søknad om tiltak skal det legges til rette for ny vegetasjon i form av trær og annen vegetasjon, grønne tak og fasader eller andre grønne elementer som kan bidra til å styrke naturmangfold og økosystemtjenester.

Verdifull vegetasjon er bytrær, store trær og annen vegetasjon med stor betydning for naturmangfold, kulturhistorie, stedsidentitet, landskapsbilde, lokalklima, fordrøyning, og/eller karbonlagring.

§ 12 Overvann og vassdrag

§ 12.1 Overvannshåndtering

[...] Overvann skal søkes utnyttet som positivt element i bymiljøet og styrke lokalt naturmangfold. [...]

§ 12.2 Blågrønn faktor

§ 15 Energi og klima

§ 15.1 Klimamål

Alle reguleringsplaner og søknadspåliggende tiltak skal planlegges og gjennomføres slik at klimagassutslippene gjennom livsløpet blir lavest mulig. I alle planforslag skal prosjektets mål for utslipp av klimagasser angis i planens formålsbestemmelse. "Klimaveileder for plan- og byggesaker i Trondheim kommune" skal legges til grunn ved valg av løsninger. [...]

▲ 29 | **Dronning Eufemias gate** | Oslo

Dronning Eufemias gate er utformet som en parkgate med et asymmetrisk gatesnitt. Gata har en bredt beplantet møbleringssone mellom fortau og fasade, og god plass til uteservering på gatas solside. Det er plantet en palett av 312 trær, fordelt på 55 arter som alle tilfredsstiller de mange krav til moderne gatetrær i Oslo sitt klima. Trærne suppleres også av annen vegetasjon nede ved bygulvet. Trikken ligger asymmetrisk i gata på en løper av gress.

◀ 30 | **Moholt 50/50** | Trondheim

Ved ferdigstillelse i 2016 var dette Europas største prosjekt i massivtre. Det består av fem tårn på ni etasjer, med til sammen 632 studenthybler. Anlegget omfatter i tillegg en barnehage, et aktivitetshus med bydelsbibliotek, samt en stor felles allmenning. Den arkitektoniske løsningen tar utgangspunkt i massivtreets egenskaper. Dette preger prosjektets interiør og eksteriør, og gir prosjektet en særegen karakter.

► 31 | **Ladekaia** | Trondheim

Det rivningstruede lagerskuret ytterst på Østmarkneset ble berget i siste time og har blitt et kjærkomment tilskudd til byen. Gjennom lokalt engasjement er en viktig del av byens kulturarv videreført. Et avgjørende argument for å tillate næring i friområdet var at tiltaket ville fremme rekreasjon og fysisk aktivitet. Dette er et prosjekt som viser at man kan oppnå mye uten å gjøre så store eller kostbare tiltak. Byen har fått en ny destinasjon, et trekkplaster som fører seg naturlig inn på Ladestien og inviterer gående inn.

◀ 32 | **Østen for Humlen** | Carlsberg Byen, København

Østen for Humlen er et nytt byrom i Carlsbergbyen i København. Byrommet inngår i et nettverk av uteområder, planlagt for å takle 10-års-regn. Vannmagasiner er utformet slik at de tjener flere behov og inviterer til variert bruk, slik som den nedsunkne fotballbanen i Østen for Humlen. Gjennom kreativ overvannshåndtering med frodig beplantning, har bydelen fått en grønn lomme til rekreasjon i en ellers tettvekst bydel.

Et felles språk

En felles begrepsforståelse er nødvendig for å oppnå fruktbar dialog og et godt samarbeidsklima. Arkitekturstrategien ønsker samtidig å forankre enkelte begrep som kan bidra til et utvidet perspektiv og et høyere ambisjonsnivå. Et felles språk gjør det enklere for alle parter å omtale og diskutere arkitektur.

Aktiv fasade/ Utadrettet fasade

Når overgangen mellom bygg og byrom byr på positive og varierte sanseintrykk, eller inviterer til interaksjon med de forbigående.

Aktive eller utadrettede fasader er ofte forstått som vinduer i øyehøyde som synliggjør aktiviteten innenfor, men dette er bare et av mange virkemidler. Fasader som brytes opp med dører, portrom, trapper og tiltalende inngangspartier bidrar også positivt. Relieff og dybdevariasjon i fasaden har også effekt. Aktive fasader handler samtidig mye om hva som skjer utenfor bygget. Attraktive forplasser, sitteplasser, beplantning og dekkematerialer har stor betydning. Aktive fasader forbindes gjerne med utadrettet næringsliv som kafeer og butikker, men en boligfasade kan også ha aktive fasader, for eksempel ved å anlegge flere innganger fra gate og etablere forhager.

Arkitektur

Arkitektur er planlegging, utforming og oppføring av bygg og anlegg. Ordet benyttes både om arbeidsprosessen, det ferdige byggverket, og kunnskapen om bygging. Arkitektur omfatter i vid forstand alle våre menneskeskapte omgivelser, både bygninger, anlegg, uterom og landskap, samt hvordan disse forholder seg til hverandre.

Arkitektonisk kvalitet

Når tekniske, bruksmessige og estetiske kvaliteter forenes i en helhetlig idé som harmonerer med omgivelsene og stedets naturgitte forutsetninger.

Bebyggelsesstruktur

Bebyggelsesstruktur beskriver hvilke prinsipper som ligger til grunn for bebyggelsens organisering. Det kan være kvartalsstruktur, rekkehusstruktur, villabebyggelse osv.

Blågrønn struktur

Nettverket av uterom hvor vann og vegetasjon spiller en viktig rolle, og der overvannshåndtering tas inn som element i utformingen.

Byrom

Byrom er i denne strategien en samlebetegnelse for offentlige rom mellom bygningene, som for eksempel gater, plasser, torg, allmenninger, parker og grøntanlegg.

Bystruktur og Bylandskap

Bygninger og byrom utgjør bystrukturen, som sammen med den underliggende topografien danner bylandskapet.

Bymessig

Beskriver fysiske, bygde miljø som gir gode forutsetninger for aktivt og attraktivt byliv. Bymessighet kan oppnås gjennom tydelig definerte gater og byrom med en lesbar struktur som det er enkelt å orientere seg i. Aktive fasader og byrom med møblering, beplantning og god materialbruk bidrar også til bymessighet.

Bygningstype/ Bygningstypologi	Betegnelser for bygninger som er oppbygd etter samme prinsipp, for eksempel enebolig, rekkehus, punkthus, lamell, brygge osv.
Dominerende	Når noe er så markant at det preger byrommet eller konteksten det hører til.
Ekspressiv	Noe som tiltrekker seg oppmerksomhet. For byggverk kan det eksempelvis skje gjennom særegen form, farge eller materialbruk.
Fortetting	Fortetting er all form for økt utnyttelse innenfor et område som allerede er bebygd. Bevaring av eksisterende bebyggelse inngår i dette.
Gangvennlighet	Gangvennlighet oppstår når korte gangavstander og god infrastruktur også kan by på opplevelseskvaliteter som gjør det hyggelig og interessant å gå. Gående beveger seg langsommere enn andre trafikanter og de er derfor mer mottakelige for sanseinntrykk. Det som skjer i øyehøyde er spesielt viktig.
Gate og vei	Gater er ferdselsårer i by og tettbygd strøk som er definert av bebyggelse og andre strukturer knyttet til gateløpet. Gater er våre viktigste byrom. Godt formede gater har gangsoner og møbleringssoner som utgjør naturlige ledelinjer. Gode gater preges også av aktive fasader og variasjon innenfor et helhetlig tydelig og ryddig gateløp. Det er vanskeligere å oppnå et godt gatemiljø når hastigheten på trafikken er høy. Ordet vei er særlig brukt om ferdselsårer utenfor byer og tettsteder. En vei er primært definert av veibanen, i motsetning til en gate som primært er definert av bebyggelsen omkring. Utsikt og vegetasjon kan utgjøre opplevelseskvaliteter langs en vei.
Gatesnitt	Et gatesnitt er et tverrsnitt av gata som beskriver skjematisk og prinsipielt hvordan en gate er oppbygd fra side til side, med bygninger og ulike soner for trafikk, opphold og beplantning, med mer. Et gatesnitt kan vise forholdet mellom bebyggelsens høyde og gatas bredde, eller hvordan gata ivaretar ulike behov.
Gjenbruk og ombruk	Gjenbruk er når noe brukes på nytt, i en eller annen form, i stedet for å kastes som avfall. Når noe gjenbrukes med samme funksjon som opprinnelig, uten vesentlig omforming, kan det kalles ombruk. Gjenbruk og ombruk kan gi stor miljøgevinst hvis det medfører reduksjon av avfall og lavere forbruk av naturressurser.
Grønnstruktur	Grønnstrukturen er veven av store og små naturpregede områder. Den omfatter typisk parker, friområder, turdrag og andre ubebygde arealer med naturpreg. Sammenhengende grønnstrukturer er viktig for å ivareta naturmangfold, landskapskvaliteter og opplevelsesverdi.
Harmonisk	Opplever balansert, samstemt og riktig sammensatt. Passer i sin sammenheng.
Helhet Helhetlig	At noe fremstår komplett og fullstendig, i seg selv, i forhold til sin sammenheng, og eventuelt i tråd med en overordnet idé. For arkitektur innebærer det at byggverket forholder seg konsekvent til noen utvalgte grunnprinsipper som slutter opp om byggverkets formål. Et helhetlig byggverk må samtidig utvise en bevisst holdning til vesentlige aspekter og utføre sine oppgaver uten åpenbare mangler.

Karakter Særpre	De markante egenskaper som definerer hvordan noe skiller seg ut, og eventuelt føyer seg inn i en bestemt kategori. Det er for eksempel karakteristisk for låver å ha saltak og å være røde. Når noe mangler karakter kan det oppleves pregløst, uinteressant og lavt prioritert.
Klimatilpasning	Tradisjonelt betyr klimatilpasning at man bygger med løsninger som er egnet for det lokale klimaet, gjerne basert på stedets historiske byggeskikk. I dag favner begrepet også at man er i stand til å håndtere effektene av klimaendringer, som ekstremvær, nedbør, flom, skred, overvann, stormflo og endret havnivå. Det innebærer også å forebygge uønskede virkninger og dra nytte av fordelene et klima i endring kan medføre.
Kontrast	Når noe skiller seg drastisk ut fra helheten og på den måten fremheves. Det kan være kontrast i farger, form, størrelse eller detaljeringsgrad.
Landskapsrom	Et større område som er naturlig definert av landskapet.
Menneskelig skala	Å bygge i menneskelig skala betyr at man tar utgangspunkt i menneskekroppens dimensjoner, og opplevelsen av sted og rom i øyehøyde. Dette har stor betydning for utforming av bygg og byrom, overgangssoner, førsteetasjer og gatesnitt, samt utforming av byggenes interiør og romforløp. Dengang bygninger ble reist med håndmakt fikk de naturlig en menneskelig skala. Moderne bygningsmetoder gjør det mulig å bygge langt større og mer rasjonelt, men hvis man ikke er bevisst på den menneskelige skala risikerer man at bebyggelsen vil oppleves som fremmed, voldsom, avvisende og utrivelig.
Mikroklima	Det spesifikke klimaet i et lite område, påvirket av lokale forhold som terreng, vegetasjon og bebyggelse.
Opplevelseskvaliteter	Sanseintrykk som appellerer til oss og påvirker hvordan vi opplever et sted eller en aktivitet. Når farten er lav, for eksempel når man går eller sykler, er man særlig mottakelig for sanseintrykk, derfor må man ta høyde for opplevelseskvaliteter for disse. Det som skjer i øyehøyde er viktigst.
Overgangssone (vegg-/kantsone)	Overgangssoner beskriver overgangen mellom bygg og uterom, for eksempel i en gate. Denne sonen skaper gode rammer for aktivitet fordi mennesker liker å oppholde seg der. Gode overgangssoner beriker både bygget og uterommet. Byens overgangssoner er et naturlig sted å løse praktiske funksjoner som sykkelparkering, passasjer for gående og syklende, uteservering, møblering, forhager etc. Gode overgangssoner skaper sammenheng mellom det som skjer i en bygnings første etasje og rommet utenfor. Kan også omfatte overgangen mellom privat og offentlig.
Relieff	Når en overflate er trukket fram i forhold til en bakgrunn. Relieff i en fasade kan oppnås ved å variere mellom elementer som trekker seg inn i veggen, som vinduer og altaner, og elementer som er trukket ut, som pilastre og balkonger. Relieffvirkning kan også oppnås gjennom materialbruk og fargesetting.
Romforløp	Sammenheng av ulike rom og hvordan disse forholder seg til hverandre. Kan brukes både om rommene inne i en bygning og om byrom utendørs. Ulike rom spiller ulike roller for å utfylle hverandre og oppnå en god helhet.
Siktlinje	En siktlinje er sikten fra et sted til et annet. I Trondheim er for eksempel sikten til fjorden viktig å ivareta. Sikt mot landemerker som Nidarosdomen kan også være viktig.

Foto: Carl-Erik Eriksson, Trondheim kommune

Sirkulærøkonomi

Sirkulærøkonomi er en økonomisk modell designet for å minimere avfall og maksimere gjenbruk av ressurser. Sirkulærøkonomien legger vekt på å designe produkter og systemer slik at materialer kan gjenbrukes, ombrukes, repareres, oppgraderes og resirkuleres kontinuerlig.

Sted

Et sted er et geografisk område som oppleves definert og avgrenset. Et sted kan være knyttet til et punkt, et rom, et landskap eller et kulturmiljø. Steder får ofte navn fordi vi har behov for å omtale dem.

Strøkskarakter

Summen av særtrekk som kjennetegner og til dels definerer et strøk.

Tidsdybde

Refererer til hvordan byen er formet og bygd opp av ulike historiske lag.

Transformasjon/ Byomforming

Prosess der et område omformes fra en type bebyggelsesstruktur til en annen. Brukes typisk om industri, transport- og institusjonsområder som omformes til mer bymessige områder. Transformasjon kan også brukes om enkeltbygg som endrer innhold og bruk.

Urbanitet

Begrepet urban brukes ofte om kultur og fenomener knyttet til byer og bymessige områder. Urbanitet henger sammen med menneskelig aktivitet i et avgrenset område.

Universell utforming

Utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten spesiell tilpasning

Visuelle kvaliteter

I henhold til plan- og bygningsloven skal et byggverk ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering. Ved tiltak som knytter seg til et eksisterende byggverks ytre, kan kommunen i vurderingen legge vekt på hensynet til viktige historiske, arkitektoniske og andre kulturelle verdier. Selv om et tiltak i seg selv har gode kvaliteter, er det ikke sikkert det kan plasseres i alle typer omgivelser. Det kreves ikke at det skal være helt likt sine bygde omgivelser, også kontraster kan være positive, men avvikene må framstå som faglig begrunnede valg framfor tilfeldig utforming.

Eksempelliste

	TITTEL	AKTØRER	STED	ÅR	FOTO
1	Bo01	ARK: Diverse arkitekter	Malmø	2011	Aline Lessner/imagebank.sweden
2	Krambugata 2	ARK/LARK: Pir II BYGGHERRE: Koteng Eiendom AS	Midtbyen	2018	Pir II
3	Carlsberg Byen øst	ARK: Vilhelm Lauritzen Architects LARK: 1:1 landskab BYGGHERRE: Carlsberg Byen P/S	København	2023	Vilhelm Lauritzen Architects/ Sjavit Maestro
4	Bankkvartalet	ARK/LARK: Agraff arkitektur BYGGHERRE: Sparebank 1 Kvartalet	Midtbyen	2010	Trondheim kommune, Byarkitekten
5	Torvet i Trondheim	LARK: Agraff arkitektur BYGGHERRE: Trondheim kommune	Midtbyen	2020	Kristoffer Wittrup
6	Huseby skoler	ARK: Filter arkitekter, SPINN Arkitekter LARK: Grindaker BYGGHERRE: Trondheim kommune	Saupstad	2021	Kristoffer Wittrup
7	Wesselkvartalet	ARK: Vigsnæs+Kosberg++Arkitekter LARK: Gullik Gulliksen (i dag Lark Landskap) BYGGHERRE: Wesselkvartalet AS	Asker	2021	Nils Petter Dale
8	Sjøhagen brygge, rekkehus	ARK: MER arkitektur AS LARK: Bjørbekk & Lindheim BYGGHERRE: NSO eiendom AS	Moss	2022	Håkon Rossebø
9	Åsveien skole	ARK: Eggen arkitekter LARK: Løvetanna Landskap AS BYGGHERRE: Trondheim kommune	Byåsen	2015	Øyvind Blomstereng
10	Nystuveien 35	ARK: 3RW Arkitekter LARK: BYGGHERRE: Newco AS	Bergen	2022	Espen Wilhelmsen/ Wfoto.no
11	Lenagenbukta, rekkehus	ARK: Odd Thommesen LARK: Agraff arkitektur BYGGHERRE: Leangenbukta AS	Leangen	2023	Trondheim kommune, Byarkitekten
12	Grilstad Marina, Havnetunet sør	ARK: Lund Hagem Arkitekter LARK: Asplan Viak Arkitekter BYGGHERRE: Grilstad Marina	Grilstad	2013-2019	Trondheim kommune, Byarkitekten
13	Bergs maskinhall, Lilleby	ARK: Skibnes Arkitekter LARK: Asplan Viak BYGGHERRE: Lilleby Eiendom AS	Lilleby	2018	Matthias Herzog/ visualis-images.com
14	Munkhaugveita	ARK: Eggen arkitekter LARK: Agraff arkitektur, Løvetanna Landskap AS BYGGHERRE: Trondheim kommune	Midtbyen	2023	Solveig Dale
15	Vålandtsun	ARK: Haga og Grov Arkitekter AS LARK: Smedsvig Landskapsarkitekter BYGGHERRE: Ineo Eiendom AS	Stavanger	2021	Sindre Ellingsen
16	Kjøpmannsgata Ung Kunst	ARK: HUS arkitekter og KEY arkitekter BYGGHERRE: Kjøpmannsgata Ung Kunst Eiendom	Midtbyen	2021	Kristoffer Wittrup

	TITTEL	AKTØRER	STED	ÅR	FOTO
17	Tøyen Torg	LARK: Grindaker landskapsarkitekter KUNSTNER: Mari Meen Halsøy BYGGHERRE: Oslo kommune	Oslo	2018	Damian Heinisch
18	Olav Kyrres plass, St. Olavs hospital	ARK: Frisk Arkitekter (Nordic Office of Architecture, Niels Torp Arkitekter og Pål Kavli arkitekter), Ratio Arkitekter, med flere LARK: Asplan Viak BYGGHERRE: Helsebygg Midt-Norge	St. Olavs	2002 - 2015	Asplan Viak
19	Ruten	ARK/LARK: Space group med Superunion Architects og Vilhelm Christensen BYGGHERRE: Sandnes kommune	Sandnes	2021	Ivan Brodey
20	Fjordhagen, Grilstad Marina	ARK: Skibnes Arkitekter LARK: BYGGHERRE: Grilstad Marina	Grilstad	2018	Trondheim kommune, Byarkitekten
21	Schandorffs plass	LARK: Østengen og Bergo BYGGHERRE: Höegh eiendom AS	Oslo	2009	Østengen og Bergo
22	Vindmøllebakken	ARK: Helen & Hard LARK: Multiconsult BYGGHERRE: Solon Eiendom og Indigo Vekst	Stavanger	2019	Sindre Ellingsen
23	Ringve pluss	ARK/LARK: Arkitektværelset og ARC arkitekter BYGGHERRE: Selvaag bolig	Lade	Pågår	Trondheim kommune, Byarkitekten
24	Nye Lilleby	ARK: Lund Hagem og Skibnes med flere LARK: Asplan Viak BYGGHERRE: Lilleby Eiendom AS	Lilleby	Pågår	Trondheim kommune, Byarkitekten
25	Skur 38	ARK: Hille Melbye Arkitekter, Kristin Jarmund Arkitekter LARK: Lark Landskap BYGGHERRE: Oslo Havn	Oslo	2022	Niklas Hart
26	Konditaget Lüders	ARK/LARK: JAJA Architects BYGGHERRE: By & Havn	København	2016	Rasmus Hjortshøj
27	Dampsentralen	ARK/LARK: Agraff Arkitektur BYGGHERRE: 3T Eiendom AS	Ilsvika	2014	Benedikte Skarvik
28	Hasletre	ARK: Oslotre LARK: Grindaker landskapsarkitekter BYGGHERRE: Höegh Eiendom, AF Eiendom	Oslo	2022	Einar Aslaksen
29	Dronning Eufemias gate	LARK: Dronninga Landskap BYGGHERRE: Statens Vegvesen region øst	Oslo	2015	Dronninga landskap
30	Moholt 50 50	ARK: MDH Arkitekter LARK: MASU Planning BYGGHERRE: Studentsamskipnaden i Trondheim	Moholt	2016	Ivan Brodey
31	Ladekaia	ARK: Symre arkitekter BYGGHERRE: Trondheim kommune, Thomas Hammeren, John Petter Udness	Lade	2016	Øystein Lie
32	Østen for Humlen, Carlsberg Byen	LARK: Schønherr Arkitekter BYGGHERRE: Carlsbergbyen	København	2019	Schønherr, Juan Palma-Alvarez

Trondheim kommune
Byarkitekten
Enhet for kart og arkitektur
Postboks 2300 Torgarden
7004 Trondheim

www.trondheim.kommune.no